

KOMUNA E FERIZAJT

**DREJTORIA PËR ZHVILLIM
EKONOMIK DHE TURIZËM**

Profili ekonomik i komunës së Ferizajt

Maj, 2025

Përmbajtja

Përmbajtja

Lista e figurave

Lista e tabelave

Fjala hyrëse nga Kryetari i Komunës së Ferizajt.....	5
Përmbledhja Ekzekutive.....	6
1. Hyrja.....	7
1.1 Qëllimet e profilit ekonomik.....	9
1.2 Rezultatet e profilit ekonomik.....	10
2. Metodologjia.....	12
2.1 Parimet bazë të profilit ekonomik të komunës së Ferizajt.....	14
2.2 Vizioni dhe misioni.....	15
3. DEMOGRAFIA.....	17
3.1 Demografia e Komunës së Ferizajt.....	17
3.2 Pozita gjeografike.....	18
3.3 Relievi dhe klima	19
3.4 Popullsia	21
3.5 Karakteristikat e qytetit	24
3.6. Analiza SWOT.....	24
4. BUXHETI	28
5. ARSIMI.....	30
5.1 Cilësia dhe infrastruktura fizike	35
5.2 TIK-u dhe mjetet e konkretizimit.....	36
6. INFRASTRUKTURA.....	38
6.1 Transporti.....	43
6.2 Menaxhimi i integruar i mbeturinave.....	48
7. SHËNDETËSIA DHE MIRËQENJA SOCIALE.....	49
7.1 Jetesë e shëndetshme dhe promovimi i mirëqenies për të gjitha moshat	49
7.2 Punësim gjithëpërfshirës.....	52
7.3 Punësim të denjë dhe të qëndrueshëm.....	53
8. EKONOMIA.....	58

8.1 Investime në fushat me potencial për zhvillim ekonomik lokal.....	65
8.2 Ndërmarrësia, digjitalizimi dhe inovacioni.....	67
8.3 Industria.....	69
9. BUJQËSIA.....	71
9.1 Bujqësia dhe mjedisi.....	71
9.2 Produktiviteti bujqësor.....	75
10. TURIZMI	77
10.1 Turizmi natyror.....	79
10.2 Ekoturizmi.....	82
10.3 Turizmi antropogjen.....	83
10.4 Agroturizmi.....	84
11. KULTURA.....	87
11.1 Trashëgimia kulturore.....	87
12. PARTNERITETET	88
12.1 Qeverisje ekonomike efektive dhe bashkëpunuese.....	89
12.2 Proceset dhe resurset për planifikimin dhe zhvillimin e politikave lokale.....	89
Kontaktet.....	93

Lista e figurave

Figura 1. Pozita gjeografike e komunës, qytetit dhe qendrës së qytetit	19
Figura 2. Erërat në komunën e Ferizajt.....	21
Figura 3. Rritja e qytetit gjatë viteve në Ferizaj.....	23
Figura 4. Shkolla e Mesme e Lartë " Kuvendi i Arbërit".....	30
Figura 5. Rrugët urbane në komunën e Ferizajt.....	39
Figura 6. Rrugët dhe stacionet në komunën e Ferizajt.....	40
Figura 7. Krahasimi i përdorimit të mjeteve motorike me ecje dhe motorbicikel	41
Figura 8. Infstruktura hekurudhore.....	47
Figura 9. Sheshi ferizaj.....	59

Figura 10. Pjesëmarrja e sipërfaqës së shfrytëzuar të tokës bujqësore në gjithsej sipërfaqen e komunës, Kosovë, 2014	71
Figura 11. Pamje nga fshati Jezerc	80
Figura 12. Kyçi hidrografik i Kosovës	81
Figura 13. Peisazh nga agroturizmi.....	83
Figura 14. Peisazh nga agroturizmi.....	86

Lista e tabelave

Tabela 1. Përbërja etnike e popullsisë në komunën e Ferizajt....	17
Tabela 2. Temperatura mesatare e muajit gjatë vitit.....	20
Tabela 3. Indeksi bazik dhe varkor duke krahasuar Ferizajin dhe Prishtinën.....	22
Tabela 4. Përmbledhje e financimit të buxhetit.....	29
Tabela 5. Numri i fëmijëve në kopështe.....	31
Tabela 6. Numri i fëmijëve në klasat parafillore.....	32
Tabela 7. Numri i nxënësve sipas largësisë së udhëtimit në shkollë.....	32
Tabela 8. Infrastruktura e shkollave.....	33
Tabela 9. Infrastruktura shëndetësore e Komunës së Ferizajt....	50

Tabela 10. Numri i të punësuarve në komunën e Ferizajt.....	53
Tabela 11. Përqindja e sektorëve me vlerë të lartë të shtuar të punës në Komunën e Ferizajt.....	55
Tabela 12. NVM-të aktive sipas sektorëve të ekonomisë në Komunën e Ferizajt	60
Tabela 13. Numri i NVM-ve aktive në Komunën e Ferizajt ..	62
Tabela 14. Struktura e ndërmarrjeve aktive sipas gjinisë së pronarëve në Komunën e Ferizajt.....	62
Tabela 15. Regjistrimi i bizneseve në komunën e Ferizajt deri më 30.03.2023.....	64
Tabela 16. Numri i të punësuarëve sipas sektorëve në komunën e Ferizajt.....	65
Tabela 17. Kërkimi, Zhvillimi dhe Inovacioni (RDI).....	68
Tabela 18. Treguesit kryesor bujqësor.....	72
Tabela 19. Përpunimi i produkteve bujqësore	74
Tabela 20. Ofertat turistike në Ferizaj.....	78
Tabela 21. Zhvillimi i produkteve dhe i destinacioneve turistike	78

Fjala hyrëse nga Kryetari i Komunës së Ferizajt

Profili Ekonomik i Komunës së Ferizajt është një nga dokumentet themelore që identifikon atë se çfarë në të vërtetë është Ferizaj – një qytet simbol i zhvillimit ekonomik, potencial i jashtëzakonshëm i turizmit dhe një mundësi më shumë, si për qytetarët anembanë vendit, ashtu edhe për vendasit, bashkëqytetarët tanë ferizajas dhe, natyrisht, për vizitorët dhe bizneset e shumta vendore e të huaja.

Duke qenë i tillë, ky dokument vë pikat e orientimit dhe planifikimit afatgjatë, serioz e të mirëllogaritur për të ardhmen në këto fusha.

Ferizaj ka potencial të jashtëzakonshëm për zhvillim ekonomik, gjë që reflektohet në dy pikëpamje. E para lidhet me zhvillimin industrial, pasuritë natyrore dhe monumentet nën mbrojtje, për të cilat institucionet lokale kanë ndërmarrë veprimet e mundshme për t'i ruajtur e promovuar. Kësaj i shtohet edhe peizazhi i jashtëzakonshëm, vargmalet që qarkojnë një pjesë të konsiderueshme të territorit të Ferizajt, me pikë reference fshatrat Jezerc, Nerodime, Pleshinë, Burrnik, etj.

Ferizaj sot është shndërruar në një qendër të rëndësishme të ekonomisë dhe biznesit në Kosovë.

Së dyti, pozita e favorshme gjeografike, dinamikat e zhvillimit ekonomik, frekuentimi masiv nga qendra të tjera të afërta brenda dhe jashtë vendit, historia e zhvillimit të qytetit, diversiteti kulturor e etnik, moshë e re e popullatës dhe dallueshmëria nga komunat e tjera në fushën e ndërmarrësisë janë disa nga pikënisjet që reflektojnë potencialin turistik të Komunës së Ferizajt, të cilat suksesshëm janë përfshirë në kuadër të këtij Profili Ekonomik të Komunës së Ferizajt.

Kjo punë e shkruar në këta rreshta me orientime profesionale nuk do të ishte e tillë pa mbështetjen e ekipeve profesionale, ekspertëve të fushës, njohësve dhe vullnetmirëve të shumtë, të cilëve u shprehim falënderim të veçantë. Me kontributin e tyre profesional e ideor, ata sollën këtë dokument përmbajtësor e pikë reference për të gjitha planifikimet e ardhshme në fushën e zhvillimit ekonomik në Komunën e Ferizajt.

Me respekt,

Agim Aliu

Kryetar i Komunës së Ferizajt

Përmbledhje ekzekutive

Zhvillimi ekonomik në nivel vendi ballafaqohet me shumë sfida dhe probleme, të cilat duhet të adresohen përmes strategjive dhe planeve të veprimit të qeverisë. Në nivel lokal, këtyre sfidave u bashkohen edhe probleme specifike për komuna të veçanta, të cilat krijojnë pengesa të ndryshme për zhvillimin ekonomik. Bazuar në Ligjin nr. 03/L-040 për Vetëqeverisje Lokale, komunat kanë kompetenca të plota për strategjitë dhe planet që përkasin interesit lokal. Këtu, zhvillimi ekonomik lokal përcaktohet si një fushë specifike dhe e rëndësishme.

Niveli lokal përballët me shumë sfida në fusha të ndryshme, ku krijimi i një klime të favorshme për joshjen e investimeve të huaja direkte mbetet ende i paadresuar. Komunat janë përgjegjëse për të krijuar një klimë dhe ambient të përshtatshëm për të bërë biznes, me qëllim të zhvillimit ekonomik lokal. Në këtë drejtim, Strategjia për Zhvillimin Ekonomik Lokal 2019-2023 parasheh disa objektiva strategjike për adresimin e këtij problemi.

Komuna e Ferizajt i referohet dokumentit të hartuar nga Ministria e Administrimit të Pushtetit Lokal si model të profilit ekonomik të komunave, me qëllim të zhvillimit të profileve në formë broshurash për tërheqjen e investimeve të huaja direkte (IHD) në nivel lokal. Ky dokument përfshin një përshkrim të gjerë të qëllimeve dhe rezultateve të hartimit të profileve ekonomike për komuna, duke synuar ngritjen e vetëdijesimit në nivel qendror dhe lokal për rëndësinë e IHD-ve. Gjithashtu, ky dokument paraqet një model të profilit ekonomik të Komunës së Ferizajt me të gjitha aspektet e rëndësishme. Modeli i profilit ekonomik të komunës është një dokument informativ, pa afat, i cili ka për qëllim të tërheqë vëmendjen e investitorëve vendorë dhe ndërkombëtarë. Komuna mund ta zhvillojë këtë model edhe në versione online.

1. Hyrja

Sfida e hartimit të Profilit Ekonomik është e madhe, pasi qyteti i Ferizajt ka potenciale të mëdha të cilat ende nuk janë njohur dhe shfrytëzuar mjaftueshëm.

Ky dokument gjithëpërfshirës do të parashikojë drejtimit, prioritetet dhe dinamikën e ardhshme të zhvillimit të përgjithshëm ekonomik dhe social. Dokumenti është realist, i zbatueshëm dhe bazohet në parime të përgjithshme shkencore, të cilat duhet të shërbejnë si bazë për miratimin e programit të zhvillimit ekonomik dhe zhvillimin e të gjitha segmenteve të tjera të qytetit, përfshirë arsimin, shëndetësinë, infrastrukturën publike, etj. Efektet më të rëndësishme ekonomike dhe sociale që priten nga zbatimi i suksesshëm i strategjisë janë:

- Rritja e punësimit,
- Përmirësimi i standardit të jetesës së qytetarëve,
- Zhvillimi më dinamik i qytetit,
- Njohja e përparësive konkurruese të Ferizajt,
- Rritja e eksporteve
- Rritja e burimeve financiare të disponueshme.

Njohja e aspiratave dhe mundësive zhvillimore të përfshira në dokumentin strategjik nënkupton ekzistencën e një vizioni të qartë për të ardhmen dhe, rrjedhimisht, një mision që përfshin domosdoshmërinë dhe angazhimin e të gjithë faktorëve drejt realizimit të tij.

Procesi i krijimit të profilit ekonomik për zhvillim të qëndrueshëm të qytetit të Ferizajt do të rezultojë në krijimin e vlerave domethënëse, si:

- Thellimi i bashkëpunimit ndërmjet sektorit publik, privat dhe shoqërisë civile,
- Intensifikimi i pjesëmarrjes së qytetarëve në procesin e miratimit dhe zbatimit të një dokumenti strategjik,
- Bërja e dokumentit strategjik pronë e gjithë komunitetit lokal.

Në përgatitjen e profilit janë angazhuar ekspertë, biznesmenë dhe punonjës publikë.

Qëllimi themelor i profilit është promovimi për arritjen e zhvillimit të qëndrueshëm, i cili i plotëson nevojat e së tashmes,

pa rrezikuar aftësinë e brezave të ardhshëm për të përmbushur nevojat e tyre.

Prioritetet kryesore të këtij dokumenti janë:

- Zhvillimi i qëndrueshëm ekonomik bazuar në njohuri dhe inovacion, që siguron konkurrencë dhe rezultate më të mira për ekonominë e Ferizajt,
- Tërheqja e kapitalit të huaj në ekonominë dhe sipërmarrjen lokale,
- Ngritja e standardit të jetesës së popullsisë,
- Krijimi i infrastrukturës së përshtatshme dhe kushteve të tjera që nxisin zhvillimin ekonomik, krahas mbrojtjes së mjedisit dhe ofrimit të mundësive të barabarta për të gjithë qytetarët.

Gjithçka që është simbol i këtij qyteti, çdo gjë e bukur dhe me vlerë, do të pasqyrohet përmes këtij dokumenti.

Ky dokument strategjik është një udhërrëfyes në zhvillimin e qytetit dhe kontribuon në thellimin e mirëkuptimit dhe dialogut ndërmjet të gjitha palëve të interesuara.

Pranimi i vizionit, misionit dhe qëllimeve strategjike do të çojë në mënyrë të pashmangshme në:

- Ndryshime në strukturën organizative të qeverisjes vendore,
- Përmirësimin e sistemit të komunikimit dhe mënyrës së sjelljes,
- Trajnimin e personelit dhe zhvillimin e aftësive të reja, me qëllim krijimin e një kulture të përbashkët vlerash të të gjithë pjesëmarrësit për realizimin e këtyre objektivave strategjike:
- Zhvillim i shpejtë ekonomik dhe infrastrukturë cilësore,
- Zhvillimi i burimeve njerëzore dhe përmirësimi i cilësisë së jetës,
- Nxitja e zhvillimit të ekuilibruar dhe të qëndrueshëm të Komunës së Ferizajt, me potenciale kryesore në industri, bujqësi dhe turizëm,
- Mjedis ekologjikisht i avancuar dhe i ndërtuar në përputhje me standardet evropiane.

Profili hartohet në përputhje me dokumentet strategjike komunale dhe shtetërore si:

Plani Strategjik Afatmesëm Komunal dhe Afatgjatë i Qeverisë, Strategjia për Vetëqeverisje Lokale, Strategjia për Zhvillim Ekonomik Lokal, PZHK (2017-2025+) si edhe Programi Kombëtar për Zhvillim Ekonomik Lokal 2030.

1.1 Qëllimet e profilit ekonomik

Hartimi i profilit ekonomik për komunën e Ferizajt ka për qëllim të tërheqë investime nga investitorë të huaj dhe vendorë, me qëllim që të kontribuojë në zhvillimin ekonomik të komunës. Profilet ekonomike të komunave nuk mund të jenë të suksesshme në vetvete dhe kërkojnë përkushtim në nivel lokal në të gjitha fushat. Komuna, së pari, duhet të ketë politika gjithëpërfshirëse dhe të hartuara mirë, prej nga të nxirren programe të ndryshme dhe të qarta, të ndara sipas fushave. Zhvillimi ekonomik i komunës kërkon përkushtim në fusha si:

- Investimi në resurset njerëzore;
- Ruajtja dhe përparimi i bizneseve ekzistuese;
- Tërheqja e bizneseve të reja;
- Planifikimi dhe përcaktimi i zonave për investim;
- Ofrimi i një ambienti të sigurt dhe të përshtatshëm për investime direkte të huaja;
- Adoptimi i teknologjive moderne;
- Menaxhimi i resurseve;
- Shfrytëzimi i tokës së pashfrytëzuar.

Të gjitha këto fusha janë të domosdoshme për rritjen e investimeve nga investitorë të huaj. Për të pasur më shumë IHD, komuna duhet të ketë një menaxhim të mirë të resurseve njerëzore dhe financiare, të krijojë hapësira për investim dhe të lehtësojë proceset dhe ambientin për investime. Tërheqja e investimeve të huaja synon hapjen e vendeve të reja të punës dhe ndikimin në rritjen e të hyrave buxhetore, si dhe në zhvillimin e përgjithshëm ekonomik të komunës, përqendrimin e bizneseve në një vend të caktuar dhe promovimin e tyre, zgjerimin e bashkëpunimit mes bizneseve, krijimin e kushteve për biznese që të kenë qasje më të lehtë, rritjen e konkurrencës në biznesin vendor dhe ndërkombëtar, përsheptimin e zhvillimit rajonal dhe zgjerimin e lidhjeve ekonomike të tregut. Janë shumë fusha të ndryshme që janë joshëse për investitorët,

por turizmi del si njëra nga fushat më të përshtatshme për të sjellë investime të huaja, për të joshur investitorë të rinj dhe për të tërhequr turistë, duke iu ofruar qasje në pasuritë dhe bukuritë natyrore, shërbime, vlera turistike, trashëgimi kulturore etj. Ndikimi i drejtpërdrejtë i turizmit sjell rritje të të hyrave, zhvillim të veprimtarive ekonomike që përbëjnë ekonominë turistike, përfshirë: hotelerinë, transportin, tregtinë, institucionet kulturore, rritjen e punësimit, standardin jetësor, investimet, zhvillimin e viseve të pazhvilluara, turizmin malor, kulturor (festat artistike, panaiet, koncertet, festivalet, muzeumet), turizmin familjar, rinor, dimëror, ekoturizmin dhe shumë fusha të tjera.

1.2 Rezultatet e profilit ekonomik

Rezultatet kryesore të zhvillimit ekonomik lokal janë përmirësimi dhe rritja e cilësisë së jetës së qytetarëve, përmes ofrimit të mundësive të reja për operimin e bizneseve, nxitjes së prodhimitarisë – sidomos në sektorin bujqësor (i cili gjeneron punësim sezonal) – krijimit të kushteve për qarkullim më të mirë të mallrave dhe njerëzve, përmirësimit të standardit jetësor, mbështetjes për kategori të caktuara shoqërore, si dhe formave të tjera të mbështetjes për veprimtari ekonomike e sociale. Me hartimin e profilit ekonomik të komunës, pritet që investimet nga investitorët e rinj dhe të huaj të rriten në mënyrë të konsiderueshme. Në këtë drejtim, rritja e nivelit të Investimeve të Huaja Direkte bën që ekonomia lokale të mbulojë nevojat financiare dhe të krijojë kushte më të mira jetësore për qytetarët. Kjo nënkupton se një biznes i huaj duhet të gjejë mbështetje konkrete nga komuna për të investuar në nivel lokal.

Për të hartuar profilet ekonomike, komunat gjithashtu do të rrisin nivelin e njohurive në lidhje me mundësitë për investime të huaja dhe do ta trajtojnë këtë çështje me prioritet, në mënyrë që investitorët të kenë adresë të qarta për interesat e tyre. Po ashtu, hulumtimet që do të bëhen gjatë hartimit të profilit ekonomik do të hapin pikëpamje të ndryshme, përmes të cilave komunat mund të ofrojnë lehtësime në shërbimet komunale dhe të përmirësojnë cilësinë e jetës së qytetarëve, duke krijuar

mundësi të reja për operimin e bizneseve dhe zhvillimin e sektorit bujqësor.

Këto profile do të kontribuojnë drejtpërdrejt në zbatimin e objektivave të Strategjisë për Zhvillimin Ekonomik Lokal 2030. Më konkretisht, do të kontribuojnë në objektivin specifik të strategjisë që lidhet me tërheqjen e investimeve të huaja, përmes krijimit të kushteve më të favorshme për investorët e huaj, funksionalizimit të zonave ekonomike të balancuara dhe rritjes së transparencës komunale në funksion të krijimit të kushteve për investime të huaja. Si rezultat i hartimit të profilit ekonomik, komuna do të:

- Analizoj të gjitha fushat ku lehtësimi për IHD është i nevojshëm;
- Identifikoj hapat për krijimin e kushteve për IHD;
- Identifikojë sektorët që kanë më së shumti potencial për IHD;
- Promovoj potencialin e komunës për investorët e rinj;
- Promovoj potencialin e komunës për investorët nga diaspora dhe ata të huaj;
- Krijoj një adresë të vetme për kontakt për investorët.

2. Metodologjia

Profili ekonomik i komunës së Ferizajt (në tekstin e mëtejshëm: Profili) është një plan i përgjithshëm zhvillimor që duhet të ofrojë udhëzime për zhvillimin e ardhshëm të komunitetit lokal, por edhe të jetë një instrument i dobishëm për zhvillimin ekonomik të qytetit. Profili ndërlidhet me zhvillimin e qëndrueshëm të qytetit të Ferizajt, që nënkupton zhvillimin ekonomik racional përmes përdorimit të burimeve natyrore në masën që ato të mund të rinovohen natyrshëm, por edhe duke arritur standardet rajonale, së pari, e pastaj ato evropiane, në fushat e arsimit, kulturës, mbrojtjes sociale, shëndetësisë, sportit dhe të gjitha fushave të tjera të rëndësishme për përmirësimin e cilësisë së jetesës së komunitetit lokal.

Gjatë përcaktimit të kornizës metodologjike për hartimin e këtij profili janë marrë parasysh: “Udhëzimi Administrativ për Planifikimin dhe Hartimin e Dokumenteve Strategjike dhe Planeve të Veprimit”, “Manuali për Planifikimin, Hartimin dhe Monitorimin e Dokumenteve Strategjike dhe Planeve të Tyre të Veprimit” dhe “Programi Nacional për Zhvillim Ekonomik Lokal 2030”.

Profili është hartuar në përputhje me planet dhe dokumentet strategjike kombëtare të zhvillimit, si: Strategjia e Zhvillimit Ekonomik, Strategjia e Zhvillimit të Bujqësisë së Kosovës, Strategjia e Reformës së Administratës Shtetërore, Strategjia e Zhvillimit Rajonal – Lindje, por më së shumti mbështetet në Strategjinë Kombëtare të Qëndrueshme të Zhvillimit, me qëllim përmirësimin e zbatimit të atij plani, si dhe arritjen e qëllimeve specifike që lidhen konkretisht me qytetin e Ferizajt.

Gjithashtu, Profili ekonomik i komunës së Ferizajt ndërlidhet me planin kornizë të “Objektivave të Zhvillimit të Mijëvjeçarit” të OKB-së, si dhe me dokumente të tjera të rëndësishme ndërkombëtare si: Karta e Qyteteve dhe Bashkive Evropiane për Qëndrueshmërinë, e miratuar nga pjesëmarrësit e Konferencës Evropiane për Qytetet dhe Komunitetet e Qëndrueshme; Karta e Planetit Tokë, etj.

Profili ekonomik është përcaktuar, miratuar dhe zbatuar në nivel qyteti dhe vlen për territorin e qytetit të Ferizajt. Megjithatë, në shumë synime dhe aktivitete, nënkupton një

qasje të përbashkët të qytetit dhe qyteteve të tjera (sidomos atyre fqinje) në zgjidhjen e problemeve dhe sfidave të përbashkëta, kështu që qëllimet dhe aktivitetet e deklaruara nënkuptojnë veprime të koordinuara.

Përcaktimi i profilit të zhvillimit ekonomik të qytetit filloi me një analizë të situatës aktuale dhe të potencialit zhvillimor, i cili përfshin:

- Udhëzuesin e MPAL-së;
- Analizë krahasuese e ekonomisë së qytetit me qytete të krahasueshme të rajonit;
- Analizë e strategjisë së zhvillimit të BE-së;
- Analizë e politikave të kohezionit të BE-së;
- Analizë e ekonomisë së qytetit;
- Rishikimi i iniciativave zhvillimore ekzistuese – projektet e iniciuara;
- Analizë dhe dokumentim i potencialeve ekonomike të qytetit;
- Analizë financiare – analiza e potencialeve buxhetore;
- Analizë e infrastrukturës, etj.

Gjithashtu, si anekse të këtij dokumenti janë bashkangjitur pjesë në të cilat janë renditur dhe treguesit e qëndrueshmërisë. Përvoja në planifikimin me pjesëmarrje në komuna dhe qytete sapo ka filluar, dhe mënyrat e institucionalizimit të pjesëmarrjes së qytetarëve në procesin e vendimmarrjes, të parashikuara në këtë profil, paraqesin një kontribut të ri në zhvillimin e demokracisë lokale.

Gjithashtu, në këtë dokument theksohet dukshëm edhe sistemi i menaxhimit, i cili është i domosdoshëm për sukses; pastaj zbatimi i dokumenteve strategjike dhe monitorimi i zbatimit, sepse planifikimi dhe menaxhimi strategjik është një proces aktiv – një rrugëtim dhe jo një destinacion përfundimtar.

Profili ekonomik për një zhvillim të qëndrueshëm përfshin të gjitha udhëzimet, synimet dhe masat relevante për të gjithë sektorët, duke krijuar kushte për zbatimin ose zhvillimin e planeve të tjera në nivel lokal. Të gjitha planet e tjera sektoriale në nivel vendor synojnë që brenda zonave të tyre të përmbushin dhe zhvillojnë mundësitë e përcaktuara më gjerësisht, duke respektuar udhëzimet e përcaktuara nga vizioni, synimet dhe

prioritetet, si dhe duke ofruar mbështetje operationale për projektet dhe aktivitetet e parashikuara në planin e veprimit. Në procesin e hartimit të profilit u përfshinë subjekte të ndryshme me role dhe funksione të ndryshme, kur janë mbledhur së bashku palët e interesuara që jetojnë dhe punojnë në territorin e qytetit. Gjithashtu, dokumenti pati mbështetjen profesionale të grupeve tematike të punës dhe ekipit koordinues, si dhe të institucioneve të tjera.

2.1 Parimet bazë të profilit ekonomik të Komunës së Ferizajt

Profili ekonomik i Komunës së Ferizajt do të bazohet në disa nga parimet e mëposhtme:

- Përmirësimi i mjedisit investues: Tërheqja e një vëllimi më të madh të investimeve të huaja direkte kërkon një ekonomi të hapur dhe një mjedis tregu të shëndetshëm, i cili do të favorizojë investimet e huaja dhe startup-et, kursimet e brendshme dhe krijimin e një mase kritike të NVM-ve që do të absorbojnë fuqi të re punëtore.
- Nxitja e zhvillimit më të shpejtë të sipërmarrjes: Nëpërmjet promovimit dhe mbështetjes së krijimit të sipërmarrjeve të reja, zhvillimit të burimeve njerëzore, për një sektor konkurrues me forma të ndryshme financimi të NVM-ve, zhvillimit të përparësive konkurruese të NVM-ve – sidomos në tregjet e eksportit – dhe zhvillimit të një mjedisi stimulues për NVM-të, me fokus në punësim më të madh të rinjve.
- Rritja dhe ristrukturimi i eksporteve: Rritja e eksporteve kërkon ndryshime të rëndësishme strukturore, pasi ato aktualisht bazohen në produkte primare dhe produkte të fazave më të ulëta të përpunimit.
- Reforma e sistemit arsimor në përputhje me nevojat e ekonomisë: Krijimi i një sistemi arsimor që i plotëson nevojat e ekonomisë nuk është i mundur nëse nuk krijohen lidhje të forta ndërmjet punëdhënësve, institucioneve përgjegjëse për arsim, institucioneve shkencore dhe tregut të punës.

- Bashkëpunim aktiv dhe dinamik ndërmjet shkencës dhe industrisë: Komuna do të realizojë aktivitete që do të çojnë në krijimin dhe sigurimin e bashkëpunimit aktiv ndërmjet organizatave kërkimore dhe universiteteve, nga njëra anë, dhe industrisë, nga ana tjetër, për të krijuar kushte të favorshme për iniciimin dhe zbatimin e projekteve të rëndësishme ekonomike të bazuara në rezultatet e hulumtimit.
- Investime të reja në produkte të reja: Përparësi do t'u jepet aktiviteteve që parashikojnë prodhimin e produkteve të reja, futjen e teknologjive dhe proceseve të reja, që çojnë në përmirësime të ndjeshme të produkteve, proceseve ose shërbimeve ekzistuese.
- Mbrojtja e mjedisit: Kjo do të realizohet nëpërmjet inkurajimit të prodhimit më të pastër dhe reduktimit të ndotjes dhe presioneve ndaj mjedisit.

2.2 Vizioni dhe misioni

Për të arritur një zhvillim të qëndrueshëm, qyteti do të ketë një ekonomi dinamike, një qendër urbane të zhvilluar dhe zona rurale të zhvilluara. Qyteti do të ketë një infrastrukturë të zhvilluar dhe do t'u ofrojë qytetarëve të tij shërbime publike moderne (e-City, Smart City). Qyteti do të bëhet tërheqës për komunitetin e biznesit dhe krijuesit, turistët dhe njerëzit që duan të jetojnë dhe punojnë përgjithmonë në zonën e tij.

Arritja e misionit dhe vizionit afatgjatë është planifikuar përmes realizimit të katër komponentëve kryesorë zhvillimorë:

- Një qytet produktiv – rritja e ekonomisë lokale, e cila do t'u sigurojë banorëve të qytetit një nivel të lartë të standardeve të jetesës.
- Një qytet gjithëpërfshirës – duke ofruar mundësi të barabarta për të gjithë banorët e aftë për punë dhe duke siguruar kujdes adekuat për të moshuarit dhe personat me nevoja të veçanta.
- Një qytet me qeverisje të mirë – zhvillimi i sistemeve moderne të administrimit të qytetit, bazuar në parimet e

koncepteve të “qytetit të zgjuar” (Smart City) dhe “qytetit të internetit” (e-City).

- Një qytet me një ekonomi të qëndrueshme – duke siguruar një ekuilibër midis zhvillimit ekonomik dhe mbrojtjes së mjedisit, në mënyrë që ta bëjë qytetin një vend të dëshirueshëm për të jetuar.

Vizioni

Deri në vitin 2030, Ferizaj do të jetë një qytet evropian, ku të gjithë qytetarët do të kenë mundësi të përparojnë dhe të jenë pjesë e një sistemi digjital, të qëndrueshëm dhe të barabartë, të mundësuar nga arsimi digjital cilësor, specializimi i zgjuar dhe investimet e qëndrueshme. Ferizaj do të jetë një destinacion tërheqës dhe një urë për takimin e njerëzve, ideve, kulturave dhe traditave rajonale – një qytet evropian me zhvillim ekonomik, tregtar, rekreativ dhe turistik, me infrastrukturë të zhvilluar, me shëndetësi dhe politika sociale në rritje, që do të sigurojnë mirëqenie për të gjithë qytetarët.

Misioni

Ferizaj do të jetë një vend që u mundëson të gjithë qytetarëve një jetë premtuese, të begatë dhe të sigurt, me zhvillim të qëndrueshëm ekonomik, arsim cilësor dhe aktivitete të denja sociale dhe kulturore. Ferizaj do të jetë një mjedis atraktiv me kushte të mira për zhvillim ekonomik dhe me programe cilësore në arsim, me administratë të digjitalizuar, mbrojtje sociale dhe një vend ekologjikisht i qëndrueshëm. Ferizaj do t’u mundësojë të rinjve edukim digjital cilësor, specializim të zgjuar dhe investime të qëndrueshme.

Konteksti i përgjithshëm

Kosova është në një fazë të rëndësishme të zhvillimit, ku politikat ekonomike duhet të jenë pjesë integrale e programit në të gjitha fushat. Nga përvoja e deritanishme, zhvillimi ekonomik në nivel vendi, veçanërisht në nivel lokal, është përballur me shumë probleme dhe sfida, të cilat duhet të adresohen përmes planeve të veprimit. Në këtë kontekst, qeverisja lokale është përgjegjëse për adresimin e politikave me

ndikim në zhvillimin ekonomik, për përmirësimin e standardit të jetesës dhe rritjen e mirëqenies së përgjithshme të qytetarëve. Në përputhje me udhëzimet strategjike kombëtare për zhvillim dhe qëllimet e agjendës evropiane, koncepti i vetëqeverisjes lokale po orientohet drejt një sistemi të decentralizimit funksional, ku me forcimin e kapaciteteve institucionale dhe rritjen e qëndrueshmërisë financiare të komunave synohet të krijohen kushte më të favorshme për zhvillimin social-ekonomik lokal.

3. DEMOGRAFIA

3.1 Demografia e Komunës së Ferizajt

Sipas regjistrimit të vitit 2011, komuna e Ferizajt ka 108.610 banorë, 51 për qind prej të cilëve jetojnë në 45 fshatra, ndërsa 49 për qind jetojnë në qytet. Nga ky numër, 96 për qind janë shqiptarë, kurse 4 për qind janë ashkanlinj, romë, boshnjakë, serbë etj. Sipas Agjencisë së Statistikave të Kosovës, gjatë vitit 2013 në komunën e Ferizajt kanë lindur 1.952 fëmijë, kanë vdekur 436 banorë, janë martuar 910 çifte, ndërsa janë shkukurëzuar 83 bashkëshortë.

Tabela 1. Përbërja etnike e popullsisë në komunën e Ferizajt

Përbërja etnike									
Viti/Etnia	Shqiptar	%	Serbë	%	Ashkali/ Romë	%	Goran / Boshnjak	%	Totali
1991	81,737	85.9	8,191	8.6	2,081	2.2			95,156
1999	120,267	95.1	26	0.0	4,700	4.8			125,067
2005	200,000	97.4	147	0.1	3,594	2.3	248	0.2	205,242
2011	104,000	100.0	0	0.0	3,200	4.1			108,690
2021	106 686	100	0	0.0	-	-	-	-	106,689

Burimi: Agjencioni i Statistikave të Kosovës

Historiku

Ferizaj u formua përgjatë rrugës së vjetër që lidhte Bosnjën me Maqedoninë, përmes hekurudhës që u ndërtua në vitin 1873, vit i cili merret si fillimi i krijimit të qytetit. Fillimisht, vendbanimi kishte karakter zejtar-tregtar. Në vitin 1924, Ferizaj fitoi planin e parë rregullues dhe, me këtë rast, mori edhe statusin e vendbanimit urban, duke u shpallur qytet me emrin e ri Uroševac (Ibrahim Hyseni, Ferizaj 1873–1944, rib. 2013). Gjatë këtyre viteve, në Ferizaj u ndërtuan disa objekte sociale dhe rrugë kryesore.

3.2 Pozita gjeografike e Ferizajt

Ferizaj shtrihet në pjesën jugore të Rrafshit të Kosovës dhe në pjesën verilindore të Maleve të Sharrit, saktësisht në koordinatat gjeografike 42.36825° Veri, 21.15336° Lindje. Komuna e Ferizajt ka një sipërfaqe prej 345 km² dhe, sipas regjistrimit të popullsisë të vitit 2011, numëron 108.690 banorë, ku gjysma e tyre jetojnë në 45 fshatrat e komunës. Nga komunitetet tjera jetojnë rreth 3.700 banorë, kryesisht ashkalinj, romë, goranë, të cilët përbëjnë rreth 3,05 % të popullsisë.

Komuna e Ferizajt kufizohet: në lindje me komunat e Gjilanit dhe Vitisë (qendra e Ferizajt ndodhet përkatësisht 32 km dhe 21 km larg), Në jug me komunën e Kaçanikut (16 km), në jugperëndim me Shtërpçën (32 km), në perëndim me Prizrenin (60 km) dhe Therandën (42 km) dhe në veri me Shtimen (13 km) dhe Lipjanin (17 km). Distanca e Ferizajt nga kryeqyteti i Kosovës, Prishtina, është 36 km, ndërsa nga Shkupi 48 km.

Qyteti i Ferizajt ka një pozitë qendrore në territorin e komunës, me një lartësi mbidetare prej rreth 580 metrash. Ferizaj është qyteti më i ri në Kosovë dhe ka një pozitë shumë të mirë gjeografike, pasi ndodhet në kryqëzimin e rrugëve të vjetra Prizren–Anamoravë dhe Prishtinë–Shkup. Hovin më të madh

në zhvillim qytetit ia dha shtrirja e hekurudhës Mitrovicë–Ferizaj–Maqedoni. Këto rrugë të vjetra sot përbëjnë arteriet kryesore rrugore në Kosovë.

Ruga magjistrale N2/E65 (drejt Shkupit), ruga magjistrale N25-3 (që lidh Ferizajn me Gjilanin dhe Bujanocin dhe përmes së cilës lidhet me Korridorin Evropian), si dhe ruga magjistrale N25/E752 (që lidh Ferizajn me Prizrenin), e bëjnë Ferizajn një zonë me pozitë jashtëzakonisht të favorshme.

Për shkak të kësaj pozite dhe zhvillimit të shpejtë industrial-ekonomik, qyteti është rritur dhe zgjeruar me ritme të shpejta. Migruesit kryesorë nuk kanë qenë vetëm nga komuna e Ferizajt, por edhe nga komunat përreth – migrimet që vazhdojnë edhe sot. Po ashtu, Ferizaj vizitohet shpesh nga qytetarë të komunave të tjera të Kosovës dhe nga qytete të Maqedonisë së Veriut, pasi është një qendër rajonale që ofron një ofertë shumë të mirë prodhuese, tregtare, rekreative dhe argëtuese.

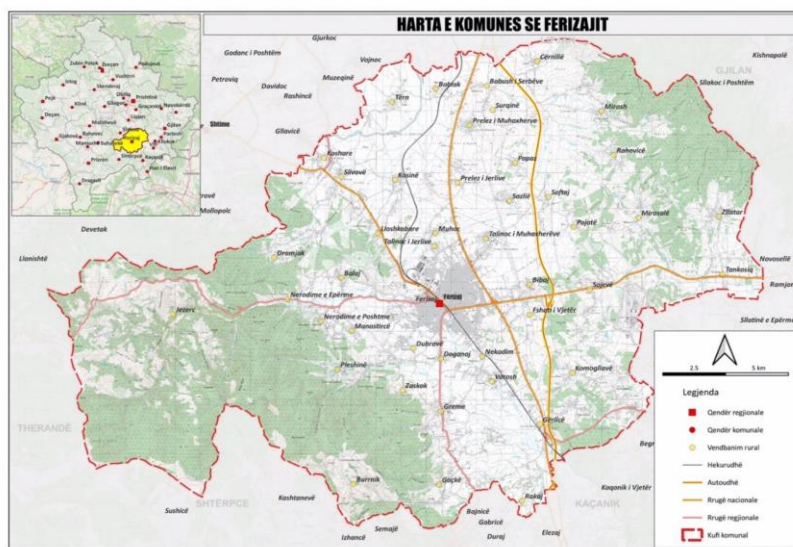

Figura 1. Pozita gjeografike e komunës, qytetit dhe qendrës së qytetit

3.3 Relievi i komunës së Ferizajt

Qyteti i Ferizajt shtrihet në jug të Rrafshit të Kosovës, respektivisht aty ku thyhet pllaka e rrafshit dhe ku ndodh ndarja ujore në dy ujëmbledhës. Në këtë pikë, Lumi Nerodime ndahet

në dy degë: njëra degë e Lumit Nerodime rrjedh drejt ujëmbledhësit të Detit Egje, ndërsa në veri, Lumi Sazli rrjedh drejt ujëmbledhësit të Detit të Zi.

Relievi në qytet është shumë i rëndësishëm për zhvillimin e jetës, pasi shumë punë infrastrukturore varen prej tij. Veçanërisht lidhet me format e transportit; prandaj, relievi i rrafshët i qytetit mundëson planifikim dhe zhvillim të mirë të infrastrukturës për transport dhe lëvizshmëri fleksibile të njerëzve me të gjitha mjetet e transportit — veçanërisht për ata që përdorin biçikletën ose ecjen në këmbë. Kjo është një nga përparësitë kryesore që ka qyteti.

Relievi i rrafshët gjithashtu lehtëson mirëmbajtjen gjatë dimrit, ndihmon në uljen e shpenzimeve dhe ndotjes së ajrit nga automjetet, dhe favorizon zhvillimin e transportit hekurudhor.

Klima në komunën dhe qytetin e Ferizajt

Ferizaj karakterizohet nga klimë kontinentale, si edhe pjesa më e madhe e Fushës së Kosovës. Temperatura mesatare vjetore është 9.9°C. Muajt më të ngrohtë janë korriku dhe gushti, me temperaturë mesatare 18.9°C. Muaji më i ftohtë është janari, me temperaturë mesatare -2.6°C. Temperatura maksimale e ajrit është regjistruar në korrik me 32.5°C, ndërsa ajo minimale në janar me -14.0°C. (Plani Zhvillimor Komunal i Ferizajt, 2008). Megjithatë, ka pasur raste kur temperaturat në janar kanë zbritur deri në -26°C.

Tabela 2. Temperatura mesatare e muajit gjatë vitit

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	mes
-2.6	0.3	4.3	10.1	14.5	18.5	20.6	20.5	16.4	10.6	6.0	1.5	10.2

Burimi: Stacioni hidrometeorologjik i Ferizajt

Muaji me më shumë orë me diell është gushti, me 264.6 orë, ndërsa dhjetori ka kohën më të shkurtër të rrezatimit, me mesatarisht 63.8 orë.

Lagështia më e lartë mesatare varion nga 85.0% deri në 87.0% gjatë dhjetorit dhe janarit, ndërsa ajo më e ulët është në korrik

dhe gusht, nga 68.2% deri në 68.4%. Koha me vranësinë më të madhe është në janar (7.3/10), ndërsa gushti ka vranësinë më të ulët (3.8/10).

Mesatarisht, Ferizaj ka 673.3 mm reshje në vit. Muajt me më shumë reshje janë prilli dhe maji, me 105.6 mm, ndërsa gushti ka më së paku, me 42.2 mm. Tokës së Ferizajt i bie borë për rreth 51.8 ditë në vit. Janari është muaji me më shumë ditë bore (17.0 ditë), ndërsa prilli ka më së paku (1.0 ditë). (Plani Zhvillimor Komunal i Ferizajt, 2008)

Në Ferizaj fryjnë më së shpeshti erërat veriperëndimore (N-248), veriore (N-142) dhe juglindore (SE-147). Më së paku fryjnë erërat lindore.

Vjetari Hidrometeorologjik i Kosovës 2020

4.52 Ferizaj - Trëndafili i erës

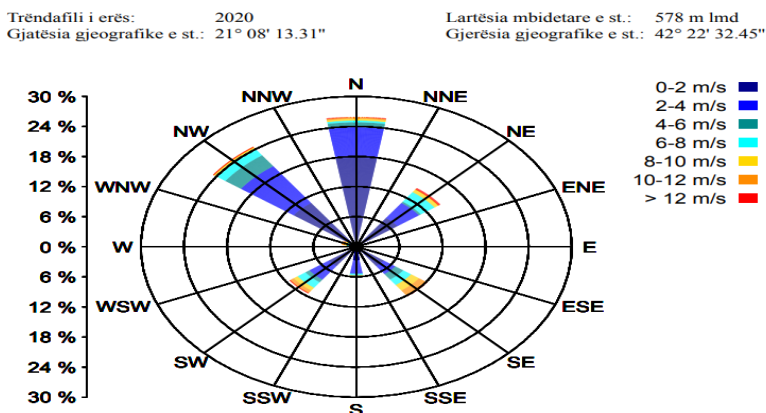

Figura 2. Erërat në komunën e Ferizajt
Burimi: Instituti hidrometeorologjik i Kosovës (vjetari hidrometeorologjik 2020)

3.4 Popullsia - shtrirja e ndërtesave dhe shtëpive

Ferizaj është qyteti më i ri në Kosovë, historia e të cilit lidhet ngushtë me ndërtimin e hekurudhës. Vija hekurudhore ushtroi ndikim pozitiv për lindjen dhe zhvillimin e procesit shoqëror-ekonomik, pasi stacioni u ndërtua në një udhëkryq të rëndësishëm rrugor, përreth të cilit shtriheshin shumë fshatra. Për shkak të rëndësisë historike të hekurudhës, stacioni

hekurudhor duhet të ruhet dhe të restaurohet si një pikë historike dhe turistike.

Ky aktivitet ekonomik nxiti shumë migrime, duke bërë që lokaliteti për pak vite të arrijë rreth 4,000 banorë (Ibrahim Hyseni, Ferizaj 1873–1944). Ky ritëm i shpejtë i zhvillimit vazhdoi deri më 1913, kur Kosova u pushtua nga Serbia; pas kësaj periudhe, qyteti u rrit kryesisht nga kolonët serbë. Në këtë periudhë kohore, Ferizaj fitoi një plan rregullativ, i cili zbatohej kryesisht rreth rrugës së qendrës dhe hekurudhës, duke ndërtuar disa rrugë të reja dhe ndërtesa publike.

Pas Luftës së Dytë Botërore, në vitin 1961, Ferizaj fitoi një plan tjetër të përgjithshëm urbanistik, ku në bazë të këtij plani u ndërtuan disa ndërtesa kolektive, lagje me plan, fabrika, infrastrukturë sociale dhe rrugë të reja. Për shkak të zhvillimit të shpejtë ekonomik, migrimi ishte shumë i madh dhe të gjitha këto përpjekje dhe plane nuk mundën t'i bënin ballë migrimeve të shpejta drejt Ferizajt. Andaj u krijuan lagje banimi pa plan, pa infrastrukturë përcjellëse, ku edhe sot ka pasoja, siç janë rrugët e ngushta dhe pa dalje; mirëpo në vitet e fundit janë përmirësuar duke asfaltuar dhe duke krijuar infrastrukturën përcjellëse.

Tabela 3. Indeksi bazik dhe varkor duke krahasuar Ferizajin dhe Prishtinën

Vitet	Ferizaj			Prishtina		
	Nr. Banorëve	I. Bazik	I. Vargor	Nr. Banorëve	I. Bazik	I. Vargor
1948	6685	100	100	19613	100	100
1953	8165	122.1	122.1	24081	122.7	122.7
1961	11665	174.4	142.8	38593	196.7	160.2
1971	22239	332.6	190.6	69514	354.4	180.1
1981	37723	564.2	169.6	109208	556.8	157.1

Krahasimi mes indeksit vargor dhe bazik tregon se Ferizaj ka pasur rritje më të shpejtë se Prishtina.

Një plan tjetër Gjeneral Urbanistik, i hartuar në vitet 1987–

1989, me afat të vlefshmërisë deri në vitin 2000, ishte një përpjekje tjetër për të menaxhuar migrimin e madh që po ndodhte.

Kjo dinamikë e madhe e popullsisë dhe ekonomisë ka bërë që qyteti të ketë një ngarkesë të madhe në komunikacion, pasi përveç banorëve urbanë, qyteti gjeneron dhe tërheq shumë banorë nga komuna, rajoni dhe nënrajonet e tjera të Kosovës dhe jashtë saj.

Nga migrimet e brendshme në komunat e Kosovës brenda vitit 2008–2011, qytetet që kanë pasur raport pozitiv në migrime janë: Ferizaj (+563), Prishtina (+3,294), Prizreni (+838), Fushë Kosova (+1,987); kurse të gjitha qytetet tjera kanë raport negativ: Gjakova (−299), Gjilani (−166), Mitrovica (−302) (Agjencia e Statistikave të Kosovës, Vlerësim: Popullsia e Kosovës 2011).

Në vitin 2021, vlerësohet se komuna e Ferizajt ka rreth 105,663 banorë .

Në Ferizaj jeton dhe punon një numër i madh i qytetarëve jorezidentë që janë të regjistruar akoma në vendbanimet e tyre jashtë komunës së Ferizajt, ndërkohë që de facto jetojnë në Ferizaj. Si në të gjithë Kosovën, edhe në Ferizaj është trendi i migrimeve në vendet perëndimore.

Figura 3. Rritja e qytetit gjatë viteve në Ferizaj

Ndërsa raporti i përqindjes urbane të Ferizajt ndaj asaj urbane të Kosovës është 6.44%

Në vitin 2024 vlersohet se komuna e Ferizajt ka rreth 109345 banorë (Agjencia e Statistikave të Kosovës)

3.5 Karakteristikat e qytetit (primare, sekondare, terciare)

Duke shqyrtuar historinë e Ferizajt, vërejmë se krijimi i qytetit është ngushtësisht i lidhur me aktivitetet e hershme ekonomike. Kryqëzimi i rrugëve të vjetra Prishtinë–Shkup dhe Anamoravë–Prizren, veçanërisht ndërtimi i hekurudhës dhe i stacionit hekurudhor në këtë lokacion, kanë qenë faktorët kryesorë të zhvillimit të tregtisë, prodhimit dhe shërbimeve të ndryshme zejtare, duke nxitur krijimin e një lokaliteti që shpejt u shndërrua në qytet.

Vlen të theksohet se Ferizaj, në vitin 1900, kishte 400 shtëpi dhe 200 lokale. Ky numër i madh i lokaleve tregon për një dinamikë të madhe ekonomike, me një ofertë tregtare jo vetëm për qytetin dhe fshatrat përreth, por edhe si një treg ndërrajonal, që fatmirësisht ekziston edhe në ditët e sotme.

Karakteristikat sociale të qytetit (arsimi, shëndetësia, shërbimet, kultura, feja)

Qyteti i Ferizajt është zgjeruar në disa faza, të cilat janë të lidhura me ngjarje historike dhe ekonomike.

Faza e parë konsiderohet nga fillimi i krijimi i vendbanimit **1874** deri në pushtimin serb 1912. Karakteristikë e kësaj faze është se vendbanimi ishte kryesisht i shtrirë rreth hekurudhës dhe disa lagjeve të veçanta si lagjja e Muhagjereve¹, lagjja e romëve.

3.6. Analiza SWOT

Përparësitë	Dobësitë
- Infrastruktura ligjore, - Pozita e favorshme gjeografike për qasje në tregje, - Zhvillimi i infrastruktures rrugore - Autostradat, - Afërsia me aeroportet Prishtinë, Tiranë	- Mungesa e kapaciteteve profesionale për hartim të politikave të zhvillimit ekonomik lokal, - Inkasimi i të hyrave vetanake vjetore nën nivelin e

¹ Banor të ardhur kryesisht prej rrethit të Nishit dhe më gjerë pas vitit 1878

Shkup, me portin e Durrsit dhe të Selanikut, - Qendrën e skijimit në Brezovicë, Malet e Sharrit etj.), - Rinia e pergaditur profesionalisht në fushën e TIK_ut, - Fuqia e re punëtore me potencial për punë, - Prezenca e qendrave për aftësim profesional, - Përvoja dhe tradita industriale (industria e drurit, metalike, industria ushqimore, veprimtaritë artizanale etj.), - Fryma multi-kulturore, - Baza ushtarake amerikane Bondsteel (siguria fizike dhe materiale), - Tokë pjellore dhe kullota të përshtatshme për zhvillimin agrobiznesit, - Remitencat nga diaspora - Strehim i qëndrueshëm (përqindje e lartë e pronësisë së banimit familjar), - Pozicioni i shkëlqyer gjeostrategjik, - Potencialet e fuqisë punëtore të lirë dhe të trajnuar, - Potencialet natyrore të favorshme për zhvillimin e bujqësisë dhe turizmit, - Potencialet natyrore për zhvillim të turizmit, - Projektet aktuale për bashkëpunim ndërkufitar, sidomos në fushën e turizmit, - Vet-kompetencë për zhvillimin e infrastrukturës, publike, e cila plotëson nevojat e qytetarëve dhe bizneseve etj., - Kushtet e mira agro-klimatike për kultura të veçanta, - Traditë në prodhimin e pemëve, perimeve, si dhe prodhimeve blegtorale, - Trend në rritje i zhvillimit të fermave komerciale, - Kullota të mjaftueshme për shfrytëzim, - Trend i rritjes së kapaciteteve përpunuese, - Rritje e kërkesës së konsumatorëve për prodhime vendore të freskëta, - Zyrat komunale për ofrim të asistencës për çështje bujqësore,	planifikuar, - Varësia e madhe buxhetore në grantet qeveritare, - Definimi jo i qartë i kompetencave në mes të nivelit lokal dhe qendror, - Mungesat e mbështetjes së grave për t'u përfshirë në tregun e punës, - Mungesa e infrastrukturës dhe vetëdijesimit për riciklimin dhe ripërdorimin e mbeturinave, - Mungesa e planifikimi të përgjegjshëm urban, - Mungesa e zonës ekonomike në Komunën e Ferizajt, - Infrastruktura publike (rrjeti i dobët i energjisë elektrike, ujësjellsit dhe kanalizimit), - Mungesa e kuadrove të kualifikuara në disa fusha specifike për tregun e punës, - Mungesa e standartizimit të kompanive dhe certifikimit të produkteve, - Transformimi - digjitalizimi i ngadalshëm i NVM dhe shërbimeve komunale, - Prania e ekonomisë informale, - Buxheti i limituar, - Largimi i fuqisë punëtore të re dhe cilësore, - Niveli i lartë i papunësisë tek të rinjtë, - Infrastruktura komunale e zhvilluar në mënyrë të pamjaftueshme, - Mungesa e fondeve (lokale) për zhvillim, - Niveli i ulët i konkurrencës në ekonominë lokale, - Inkasimi i ulët i të hyrave komunale, - Menaxhimi jo racional i buxheteve komunale;
---	--

- Lehtësirat ligjore për shfrytëzim të pronës komunale nga investitorët, - Zhvillimi i infrastrukturës digjitale për lidhje ndërkombëtare, - Investimet e huaja dhe lidhjet me diasporën, - Lidhjet e mira me komunitetin e diasporës, nëpërmjet organizatave të tilla si “Germin” që mund të sigurojë financim dhe ekspertizë për prezantimin e ekspertëve nga diaspora - Zonat rurale (fshatrat) janë shtëpi për gjysmën e popullsisë.	- Centralizimi i të hyrave vetanake; - Infrastruktura publike lokale nuk i plotëson në mënyrë adekuate nevojat e qytetarëve dhe bizneseve, - Funksionimi i shërbimeve elektronike brenda komunes për qytetarët dhe bizneset në nivel jo të kënaqshëm, - Menaxhimi jo adekuat i pronës komunale me qëllim të zhvillimit ekonomik lokal; - Pengesat ligjore për mbledhjen e të hyrave nga shfrytëzimi i burimeve natyrore, - Toka bujqësore e fragmentuar në ngastra të vogla, - Ndërtimet ilegale në tokë bujqësore, - Braktisja e aktiviteteve bujqësore, - - roblem me pronësinë-mos transferim i trashëgimisë, - Mungesa e njohurive të mjaftueshme të fermerëve për shfrytëzimin e praktikave të mira, - Mungesa e infrastrukturës bujqësore – sidomos ujti, - Mungesë e kapaciteteve përpunuese, - Njohuritë,informacioni dhe aftësitë e pamjaftueshme për menaxhimin e fermës, - Papunësia e të rinjve dhe migrimi, - Mungesa e orientimit në karrierë, - Ka mungesë të vendeve të punës dhe pagat janë të ulëta, - Mundësi të ulëta për bizneset që të digjitalizohen dhe të eksportojnë shërbime digjitale shumë fitimprurëse që kërkojnë pak investime, - Komunitat dhe bizneset nuk janë të pranishme në mënyrë
--	--

	digjitale në platformën kryesore business si LinkedIn,
MUNDËSITË	RREZIQET
- Disponueshmëria e fondeve të donatorëve, - Grante specifike nga niveli qendror për nivelin komunal, - Përdorimi i teknologjisë digjitale moderne, - Bashkëpunimi me diasporën për investime të përbashkëta dhe transferim të dijes, - Tregjet e përbashkëta ndër-komunale, - Ofrimi i mundësive për standartizim të kompanive dhe çertifikim të produkteve, - Zvoglimi i ekonomisë informale, - Rritja e mundësive buxhetore, - Ofrimi i shërbimeve të transportit urban, - Organizimi i panairove vjetore të bizneseve, - Krijimi i tregut ditor, - Qasje në tregjet ndërkombëtare dhe të BE-së përmes proceseve të anëtarimit, - Planifikimi i pavarur i të hyrave vetanake pa ndikim të nivelit qendror, - Rritja e inkasimit të të hyrave vetanake, - Hapja e qendrës së inovacionit të biznesit si përsheptues dhe inkubator që mbështet rritjen e sipërmarrësve, startup-eve dhe SME-ve (d.m.th. ICK & ITP) në fusha specifike si teknologjia, bujqësia, etj. - Të investohet në infrastrukturën bazike midis qytetit dhe zonave rurale, - Tu ofrohen lehtësira bizneseve prodhuese me aftësi të larta që të eksportojnë produktet e tyre (e_commerce), - Të motivohen të rinjtë për të kontribuar në industritë rurale nëpërmjet krijimit të eko-fshatrave të vetë-qëndrueshme (shih shembullin e Skocisë).	- Kërcënimi nga kriza energjetike globale, - Inflacioni i importuar nga vendet e huaja, - Situatat e jashtëzakonshme (pandemitë, fatkeqësitë natyrore, etj.), - Emigrimi i rinisë së shkolluar jashtë vendit (brain drain), - Vendimet e pakoordinuara nga niveli qendror me efekt negativ financiar në komuna, - Emigrimi i fuqisë punëtore jashtë vendit, - Digjitalizimi i dobët.

4. BUXHETI

4.1 Korniza fiskale komunale

Edhe pse komuna nuk udhëheq drejtpërdrejt politikën makroekonomike (kjo është kompetencë e qeverisë qendrore), mjedisi i përgjithshëm ekonomik ndikon në pasqyrën fiskale komunale dhe, si i tillë, do të trajtohet si vijon (shih tabelën më poshtë). Korniza Afatmesme Buxhetore e Komunës është në përputhje me kornizën makroekonomike të Kosovës dhe sipas dokumentit Korniza Afatmesme e Shpenzimeve (KASH) 2025–2027, e aprovuar nga Qeveria e Kosovës.

Komponentët e politikës makroekonomike, siç janë Bruto Produkti Vendor, inflacioni dhe demografia, duhet të konsiderohen dhe të merren parasysh. Korniza Afatmesme e Shpenzimeve 2025–2027 e Qeverisë së Kosovës, bazuar në të dhënat historike si dhe në zhvillimet e fundit ekonomike, nënvizon faktin se do të ketë ecuri pozitive të rritjes në vitet e ardhshme, 2025–2027.

Komuna, nga ana e saj, do të adaptojë legjislacionin përkatës në funksion të krijimit të një ambienti më të mirë për sektorin privat dhe rritjes së të ardhurave të tyre, rrjedhimisht rritjes së të hyrave buxhetore komunale.

Burimet e financimit komunal janë:

1. Grantet qeveritare
2. Të hyrat vetanake

Të hyrat e Komunës së Ferizajt nga dy burimet e saj kryesore – grantet qeveritare dhe të hyrat vetanake komunale – kanë shënuar rritje nga viti në vit.

Tabela. 4 Përmbledhja e financimit të buxhetit për vitin 2025, 2026, 2027

Përshkrimi	Viti 2024	Viti 2025 Planifikim	Viti 2026 Planifikim	Viti 2027 Planifikim
Grnati i Përgjithshëm	16,154,546.00	17,436,074.00	18,485,503.00	19,526,577.00
Granti Specifik i Arsimit	14,823,735.00	15,604,654.00	16,072,794.00	16,554,977.00
Granti Specifik i Shëndetësisë	4,372,663.00	4,515,368.00	4,730,299.00	4,955,462.00
Granti për qender rezidenciale	179,096.00	200,000.00	200,000.00	220,000.00
Financimi për Teatrin e qytetit	244,246.00	255,604.00	269,662.00	284,493.00
Të hyrat Vetanake (THV)	5,409,728.00	7,974,306.00	8,553,242.00	9,144,914.00
Totali	41,184,014.00	45,986,006.00	48,311,500.00	50,686,423.00

5. ARSIMI

“Arsim cilësor, gjithëpërfshirës, të barabartë dhe promovimi i mundësive të të mësuarit gjatë gjithë jetës për të gjithë”

Marrëveshja e Stabilizim-Asociimit (MSA) përcakton kornizën e bashkëpunimit të Kosovës me BE-në për të rritur cilësinë e arsimit në të gjitha nivelet, me qëllim përmirësimin e aftësive, punësimit, përfshirjes sociale dhe promovimit të zhvillimit ekonomik. MSA i kushton vëmendje të veçantë bashkëpunimit për arritjen e përfshirjes dhe barazisë në arsim, me theks të veçantë në gjini, përkatësi etnike dhe fetare, si dhe personat me aftësi të veçanta. Pritet që bashkëpunimi ndërmjet BE-së dhe Kosovës të marrë formën e asistencës teknike për zbatimin e masave të caktuara të

Figura 4. Shkolla e Mesme e e Lartë “Kuvendi i Arbërit”

Planit Strategjik të Arsimit në Kosovë (SPEK).

Sistemi arsimor duhet t’u përshtatet kërkesave të tregut vendor dhe evropian të punës, duke u fokusuar në rritjen e cilësisë, në mënyrë që të diplomuarit të përmbushin standardet e

punëdhënësve.

Synimi ynë është arsimimi për të gjithë, për të eliminuar pabarazinë gjinore në arsimin fillor dhe të mesëm në të gjitha nivelet e arsimit. Prandaj, do të adresojmë nevojën për të integruar zhvillimin e qëndrueshëm në arsimin formal në të gjitha nivelet, si dhe përmes mundësive të arsimit joformal, duke marrë parasysh që ka një njohje ndërkombëtare në rritje të Arsimit për Zhvillim të Qëndrueshëm si një element integral i arsimit cilësor dhe një mundësi kyçe për zhvillimin e qëndrueshëm.

Arsimi gjithëpërfshirës është një dimension tjetër i arsimit cilësor, bazuar në të drejtat që theksojnë barazinë në qasje dhe pjesëmarrje, dhe i përgjigjet pozitivisht nevojave individuale për nxenie dhe kompetencave të të gjithë fëmijëve.

Arsimi gjithëpërfshirës ka në qendër fëmijën dhe vendos përgjegjësinë e adaptimit të sistemit arsimor në bazë të nevojave të fëmijës. Së bashku me sektorë të tjerë dhe me komunitetin më të gjerë, arsimi gjithëpërfshirës funksionon në mënyrë aktive për t'i siguruar çdo fëmijë, pavarësisht gjinisë, gjuhës, aftësisë, fesë, kombësisë ose karakteristikave të tjera, mbështetje për të marrë pjesë në mënyrë kuptimplotë, të mësojë së bashku me shokët dhe shoqet e tij/saj, si dhe të zhvillojë potencialin e tij/saj të plotë. Arsimi gjithëpërfshirës shpesh keqkuptohet si koncept që aplikohet vetëm tek fëmijët me nevoja të veçanta, dhe ky fakt pikërisht na vendos pengesa në arrijten e arsimit gjithëpërfshirës.

Tabela 5. Numri i fëmijëve në kopështe

Grupmosha	Numri i grupeve	Gjithsej		
		M	F	Gj
06 muaj – 2 vjeç	3	15	22	37
1 vjeç – 2 vjeç	2	11	13	24
2 vjeç – 3 vjeç	4	37	44	81
3 vjeç – 4 vjeç	5	50	62	112
4 vjeç – 5 vjeç	4	47	49	96
5 vjeç – 6 vjeç	4	59	58	117
Gjithsej	24	219	248	467

Në një kohë kur papunësia në vend është shumë e lartë, paradoksi është se shumë ndërmarrje kanë probleme në gjetjen e kornizës së deficitit. Një nga arsyt kryesore qëndron në sistemin arsimor, përkatësisht në përfshirjen e ulët të fëmijëve në programet parashkollore (25-30% e fëmijëve janë të përfshirë) dhe dallimet janë të mëdha nga zonat urbane në ato rurale) si dhe në cilësinë e mësimdhënies.

Tabela 6. Numri i fëmijëve në klasat parafilllore

Parafillorët	Numri i paraleleve	Gjithsej numri i fëmijëve		
		M	F	Gj
5 – 6 vjeç	76	738	733	1471

Një problem tjetër është mungesa e përputhshmërisë së aftësive të fituara me kërkesat e tregut të punës, pasi nuk ka lidhje trekëndore mes shkollave, bizneseve dhe komuniteteve. Komuna duhet të fokusohet në përmirësimin e kushteve për zhvillimin e arsimit parashkollor, fillor dhe të mesëm, rregullimin e infrastrukturës së nevojshme shkollore, hapjen e shkollave profesionale, përmirësimin e cilësisë në arsim, monitorimin e procesit arsimor, përzgjedhjen meritore të stafit arsimor dhe menaxherial, si dhe përpjekjet për ngritjen e kapaciteteve të vazhdueshme të stafit arsimor. Gjithashtu, fokusi i Komunës duhet të orientohet në trajnimin e të rinjve si fuqi punëtore, përmes formave të edukimit alternativ, hapjes së qendrave rinore inovative, programeve të trajnimit dhe inovacionit, qendrave të karrierës

Tabela 7. Numri i nxënësve sipas largësisë së udhëtimit në shkollë

Largësia (km)	Numri i nxënësve
1-2 km	7138
2-5 km	6016
6 -10 km	4118
10-15 km	2725
Mbi 15 km	352
Gjithsej	20349

Infrastruktura e shkollave	
Ujë	Të gjitha shkollat kanë furnizim me ujë të pijshëm.
Ngrohje	Të gjitha shkollat e kanë të instaluar ngrohjen qendrore, përveç një paralele e ndarë fizike e cila është në projekt këtë vit.
Qasja në kanalizim	Të gjitha shkollat kanë qasje në kanalizim.
Gjendja e objektit	Jo të gjitha shkollat janë në një gjendje të mirë teknike. Janë 2 objekte shkollore ku mësojnë nxënësit shkollave të mesme të larta, si dhe 9 objekte tjera ku mësojnë nxënësit e shkollave fillore dhe të mesme të ulëta, gjendja e të cilave nuk është e mirë.
Gjenda e inventarit	Mbi gjysma e shkollave kanë nevojë për inventar të ri. Kërkesat e tyre bazohen kryesisht në furnizim me banga dhe karrika.
Numri i klasave	413 Klasa.
Kabinetet	16 Shkolla kanë kabinete shkencore.
Salla të kulturës fizike	10 Shkolla.
Biblioteka	22 Shkolla kanë bibliotekë.
Sistemi i sigurisë	Të gjitha shkollat janë të paisura me kamera të sigurisë. Të gjitha shkollat e qytetit kanë sigurimin fizik.
Rrethoja	Të gjitha objektet shkollore kanë rrethojë metalike.

Tabela 8. Infrastruktura e shkollave

UNESCO nisi Dekadën e Kombeve të Bashkuara të Arsimit për Zhvillim të Qëndrueshëm, e cila ripohoi rolin kyç të arsimit në formësimin e vlerave që mbështesin zhvillimin e qëndrueshëm dhe në konsolidimin e shoqërive të qëndrueshme. Në këtë aspekt, edhe Komuna e Ferizajt strategjinë zhvillimore të arsimit do ta adoptojë me objektivat globale, me rëndësi të veçantë në targetet si:

- Arsimi fillor dhe i mesëm falas. Strategjia zhvillimore e komunës duhet të sigurojë që të gjitha vajzat dhe djemtë të përfundojnë arsimin fillor dhe të mesëm falas, të barabartë dhe cilësor, duke arritur rezultate mësimore përkatëse dhe efektive.
- Qasje e barabartë në arsim cilësor parafillor. Do të sigurojmë që të gjitha vajzat dhe djemtë të kenë qasje në zhvillimin cilësor të fëmijërisë së hershme, kujdesin dhe arsimin parafillor, në mënyrë që të jenë gati për arsimin fillor.
- Rritja e numrit të njerëzve me aftësi përkatëse për sukses të dalluar. Nëpërmjet këtij targeti synojmë të rrisim ndjeshëm numrin e të rinjve dhe të rriturve që kanë aftësi përkatëse, duke përfshirë aftësitë teknike dhe profesionale për punësim, punë të denjë dhe sipërmarrje, me aftësi të veçanta në teknologjinë e informacionit dhe komunikimit (TIK). Do të synojmë gjithashtu mbështetjen e të rinjve dhe të rriturve me aftësi në teknologjinë e informacionit dhe komunikimit, sipas llojit të aftësive. Këtu do të matet përqindja e të rinjve dhe të rriturve (mosha 15–24 vjeç) me aftësi në krijimin e prezantimeve elektronike me softuer prezantimi, etj.
- Eliminimi i çdo diskriminimi në arsim. Synojmë të eliminojmë pabarazitë gjinore në arsim dhe të sigurojmë qasje të barabartë në të gjitha nivelet e arsimit dhe formimit profesional për shtresat vulnerabël, duke përfshirë personat me aftësi të

kufizuara, pjesëtarët e komuniteteve pakicë dhe fëmijët në situata të cënueshme.

- Edukimi për zhvillim të qëndrueshëm dhe qytetari globale. Strategjia synon të sigurojë që të gjithë nxënësit të fitojnë njohuritë dhe aftësitë e nevojshme për të promovuar zhvillimin e qëndrueshëm, duke përfshirë, ndër të tjera, nëpërmjet edukimit për zhvillim të qëndrueshëm, stileve të qëndrueshme të jetesës, të drejtave të njeriut, barazisë gjinore, promovimit të një kulture paqeje dhe jo-dhune, qytetarisë globale dhe vlerësimit të diversitetit kulturor dhe të kontributit të kulturës në zhvillimin e qëndrueshëm.
- Ndërtimi dhe përmirësimi i shkollave gjithëpërfshirëse dhe të sigurta. Ndërtoni dhe përmirësoni objektet arsimore që janë të ndjeshme ndaj fëmijëve dhe që ofrojnë mjedise të sigurta, jo të dhunshme, përfshirëse dhe efektive për të gjithë. Të gjitha shkollat duhet të kenë pjerrinë dhe ashensor për qasje të sigurt për nxënësit me nevoja të veçanta.
- Zgjerimi i bursave të arsimit të lartë për maturantët me rezultate të larta, duke synuar të zgjerohet ndjeshëm ofrimi i bursave të disponueshme për regjistrim në arsimin e lartë, duke përfshirë regjistrimin në teknologjinë e informacionit dhe komunikimit, tekniko-inxhinieri, biznes dhe ekonomi, si dhe në programe shkencore dhe sociale. Rritja e fondit për bursa jo vetëm për studentët e rregullt bachelor, por edhe për studentët master dhe kandidatët për doktoraturë.
- Rritja e numrit të mësuesve të kualifikuar deri në vitin 2030, duke përfshirë bashkëpunimin ndërkombëtar për trajnimin e mësuesve dhe rekrutime të reja.

5.1. Cilësia dhe infrastruktura fizike

Sigurimi i cilësisë në shkollë lidhet me vendosjen e mekanizmave efektivë për sigurimin e cilësisë, funksionimin e departamenteve/aktiveve profesionale, koordinimin e aktiviteteve që lidhen me cilësinë, mbështetjen nga komuna, vlerësimin e brendshëm të shkollës dhe planifikimin zhvillimor, monitorimin e mësimdhënësve dhe vlerësimin e performancës

së tyre. Objektivat dhe masat për sigurimin e cilësisë së arsimit në shkollat e komunës së Ferizajt janë në harmoni me masat e PSAK-ut 2017–2021, përkatësisht me objektivin strategjik 3: Sigurimi i cilësisë, si dhe objektivat dhe masat e Strategjisë për Sigurimin e Cilësisë 2016–2020.

Hapësirat e mjaftueshme shkollore dhe funksionale bëjnë që nxënësit dhe personeli arsimor të ndërveprojnë në mënyrë aktive në zhvillimin e procesit mësimor. Për të arritur këtë, Komuna e Ferizajt është përcaktuar për arritjen e këtij objektiwi duke vendosur masa dhe aktivitete që në fokus kanë përmirësimin e kushteve për zhvillimin e procesit mësimor në të gjitha shkollat e komunës, sigurinë në shkollë, menaxhimin dhe mirëmbajtjen adekuate të hapësirave e objekteve shkollore, duke synuar:

- Edukimin për zhvillim të qëndrueshëm dhe qytetari globale.
- Qasje të barabartë në arsim cilësor parafillor.
- Eliminimin e çdo diskriminimi në arsim.
- Rritjen e ofertës së mësuesve të kualifikuar deri në vitin 2030.
- Krijimin e mundësive të aftësimit profesional të nxënësve me partneritete publike-private në ambiente moderne që i përgjigjen kërkesave të profileve të ndryshme si: sektorët shëndetësor, ekonomik, bujqësor dhe teknik.
- Hapjen e profileve arsimore për mbrojtjen e mjedisit.
- Ndërtimin dhe përmirësimin e shkollave gjithëpërfshirëse dhe të sigurta.
- Sigurimin e transportit për të gjithë fëmijët në zona rurale që udhëtojnë këmbë për në shkollë.

5.2. TIK-u dhe mjetet e konkretizimit

Përdorimi i TIK-ut ndërlidhet me pajisjen e shkollave me kompjuterë, qasje në internet, shfrytëzimin e burimeve online, sigurimin e mbështetjes teknike dhe mirëmbajtjen e pajisjeve, si dhe përgatitjen e mësimehënësve për shfrytëzimin e TIK-ut. Këto aspekte adresohen në masat e vendosura për arritjen e këtij objektiwi strategjik. Objektivi ndërlidhet me objektivin për

zbatimin e kurrikulës së re, Planin Strategjik për Arsim 2017-2021 dhe me prioritetet e komunës së Ferizajt për të siguruar përdorim të TIK-ut në procesin e mësimdhënies dhe të nxënit, duke synuar:

- Do të synojmë mbështetjen e të rinjve dhe të rriturve me aftësi në teknologjinë e informacionit dhe komunikimit, sipas llojit të aftësive. Këtu do të matet përqindja e të rinjve dhe të rriturve (mosha 15-24 vjeç) me aftësi në krijimin e prezantimeve elektronike me softuer prezantimi, etj.
- Zgjerimi i bursave të arsimit të lartë për maturantët me rezultate të larta, duke synuar të zgjerohet ndjeshëm ofrimi i bursave të disponueshme për regjistrim në arsimin e lartë, duke përfshirë regjistrimin në teknologjinë e informacionit dhe komunikimit, tekniko-inxhinieri, biznes dhe ekonomi, si dhe në programe shkencore dhe sociale.
- Rritja e fondit për bursa jo vetëm për studentët e rregullt të ciklit “bachelor”, por edhe për studentët e ciklit “master” dhe kandidatët për doktoraturë.

6. INFRASTRUKTURA

Infrastruktura rrugore në Ferizaj dhe banimi (rrugët, trotualet, parkingjet, shtrirja e ndërtesave dhe shtëpive)

Infrastruktura fizike e mobilitetit në Ferizaj ka një shtrirje të zakonshme si në të gjitha qytetet e Kosovës. Përveç rrugëve kryesore, pjesa tjetër e rrugëve është e paplanifikuar dhe e ndërtuar në bazë të kushteve dhe nevojave të kohës.

Rrugët

Duke shikuar hartën, vërejmë se lidhjet dhe rrjeti rrugor në komunën e Ferizajt është mjaft i mirë. Po ashtu, edhe brenda qytetit kemi një rrjet rrugor shumë mirë të lidhur me qendrën e qytetit, gjë që është pozitive. Projektet e fundit brenda qytetit kanë lehtësuar komunikacionin. Ferizaj ka lidhje shumë të mirë në arterien kryesore të Kosovës, në drejtimin veri-jug, magjistranja N2/E65, e cila e lidh Prishtinën me Shkupin, si dhe në drejtimin lindje-perëndim, magjistranja N25-3, e cila lidh Ferizajn me Gjilanin dhe Prizrenin. Ferizaj ka gjithashtu lidhje të mira me Shtërpçën – Brezovicën ose Prevallën, dhe me Tetovën. Përmes Shtimes, lidhet me Prizrenin ose me autostradën Nish-Durrës. Edhe rrugët rajonale dhe ndërrajonale kanë një shtrirje mjaft të mirë hapësinore.

Të gjitha këto rrugë nuk kanë shtigje për këmbësorë dhe biçikleta, prandaj ekziston rreziku potencial i fatkeqësive në komunikacion. Gjithashtu, shpesh mungojnë tabelat orientuese. Të gjitha fshatrat janë të lidhura me rrugë të asfaltuara, por u mungojnë lidhjet për çiklizëm dhe në disa fshatra mungojnë trotualet për këmbësorë.

Rrugët urbane apo skeleti rrugor urban është mjaft i mirë, pasi është i lidhur mirë me qendrën, por pjesa më e madhe e tyre ka kapacitet të ulët dhe mungesë të infrastrukturës përcjellëse si: rrugë të veçanta për çiklistë, mungesë trotuarësh, mungesë shenjëzimi dhe sinjalizimi, ndriçimi etj.

Rruga kryesore e qendrës “Dëshmorët e Kombit” është rruga që i plotëson kushtet e një rruge urbane, sidomos krijimi i sheshit të qendrës, i cili i ka dhënë liri të konsiderueshme këmbësorëve për të shëtitur dhe argëtuar.

Rruga tjetër paralele, “12 Qershori”, është një rrugë e ngushtë dykahore, shumë e ngarkuar me komunikacion dhe banim, me trotuare të ngushta.

Rruga tjetër paralele, “Ahmet Kaqiku”, ka trotuare të mira, por është shumë e ngarkuar me trafik.

Tri rrugët tjera që lidhin qendrën me pjesën lindore të qytetit (Rr. Regjep Bislimi, Rr. Vëllezërit Gërvalla, Rr. e Reçakut dhe Driton Islami) janë rrugë të reja dhe të zgjeruara me kushte të mira urbanistike. Tri rrugët tjera që lidhin qendrën me pjesën perëndimore të qytetit (Rr. Epopeja e Jezercit, Rr. Ismet Ramadani, Rr. Enver Topalli) janë rrugë me kushte relativisht të mira urbanistike, por të ngushta dhe të ngarkuara.

Ndërsa rruga në veri të qytetit, Rr. Brahim Ademi ose (Rr. e Prizrenit) dhe Rr. e Varoshit në jug të qytetit janë rrugë me kushte të mira dhe të zgjeruara.

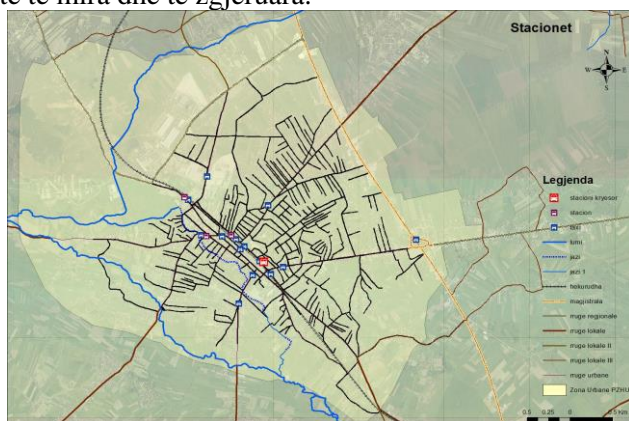

Figura 6. Rrugët dhe stacionet në komunën e Ferizajt

Trotuaret

Një ndër çështjet më të rëndësishme në infrastrukturën fizike të mobilitetit janë trotuaret, pasi në to lëvizin të gjithë njerëzit për aktivitetet e tyre ditore.

Pjesa më e madhe e rrugëve kryesore dhe rrugëve të reja ka trotuare të mjaftueshme, çka është shumë e rëndësishme për banorët, pasi po

synohet që në të ardhmen të bëhen politika për të nxitur njerëzit të ecin më shumë.

Për ta arritur këtë qëllim, përveç hapësirës së mjaftueshme për trotuar, janë të rëndësishme edhe standardet e tjera teknike urbane si: ndërtimi, dizajni, ndriçimi dhe mirëmbajtja e tyre.

Fatkeqësisht, një pjesë e këtyre trotuareve nuk i plotëson këto standarde teknike, por ngushëlluese është që ekziston hapësira dhe në të ardhmen, në bazë të planeve të reja dhe menaxhimit të mirë, ato do të rregullohen. Kjo do të nxiste lirinë e lëvizjes te banorët rezidentë dhe te musafirët turistë.

Parkingjet

Sfidat e infrastrukturës rrugore ne Ferizaj çdo ditë po shtohen si pasoj e rritjes së pronarëve të automjeteve dhe përdorimit të tyre, ku një rol shumë të rëndësishëm ka sigurimi i parkingjeve për automjete. Parkingjet sot janë një ndër sfidat kryesore në qytet, e sidomos në qendër.

Kufizimet e qasjes në qendër dhe parkingu

Kufizimi i qasjes së automjeteve në qendrën e qytetit të Ferizajt dhe krijimi i sheshit gjatë vitit 2013 është pritur shumë mirë nga qytetarët e Ferizajt. Kategorizimi i rrugëve të qytetit, jep mundësinë për të bërë kufizimin e shpejtësisë, ndalim qarkullimin për mjetet e rënda, si dhe menaxhimin e parkingut. Krejt këto masa japin një impakt shumë pozitiv në krijimin e një mobiliteti të shëndoshë dhe funksional.

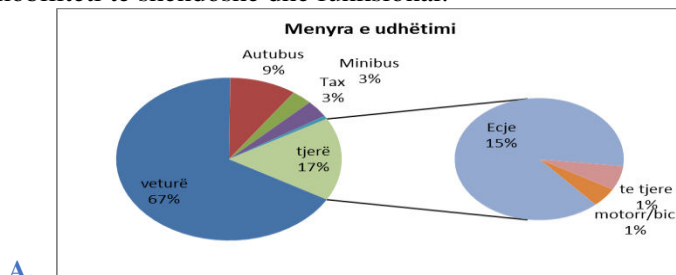

Figura 7. Krahësimi i përdorimit të mjeteve motorike me ecje dhe motorbicikel

Qytet gjithëpërfshirës, i sigurtë, elastik dhe i qëndrueshëm

Zhvillimi i infrastrukturës lokale, përpos ndikimit në përmirësimin e jetës së qytetarëve, luan një rol qenësor edhe në rritjen ekonomike, duke krijuar një mjedis më të lehtë për operimin e ndërmarrjeve dhe akterëve të tjerë të tregut. Përgjatë viteve, komunat kanë shpenzuar një pjesë të konsiderueshme të buxhetit të tyre për të investuar në projekte infrastrukturore. Si rezultat, janë shënuar përmirësime të dukshme në këtë fushë. Përkundër progresit, infrastruktura e transportit përgjithësisht mbetet e pakompletuar dhe shërbimet nuk janë në nivel optimal. Për më tepër, ekzistojnë sfida në lidhje me infrastrukturën përcjellëse, si për shembull në lidhje me rrjetin e kanalizimit. Menaxhimi i integruar i mbeturinave është i dobët dhe investimet në efikasitet janë të mangëta. Për ta përmirësuar infrastrukturën lokale, PNZHEL 2030 synon ta përmirësojë infrastrukturën për transport lokal dhe shërbime, të sigurojë qasje në infrastrukturën përcjellëse, të menaxhojë mbeturinat në mënyrë të integruar dhe të përmirësojë efikasitetin e energjisë.

Ky objektivi lidhet drejtpërdrejt me Qëllimin II të SKZH-së dhe PKZH-së, që synon të krijojë infrastrukturë cilësore, të integruar dhe të qëndrueshme. Gjithashtu, lidhet me Strategjinë për Transportin Multimodal, Strategjinë për Mbrojtjen e Mjedisit dhe Zhvillimit të Qëndrueshëm, Strategjinë e Energjisë dhe Strategjinë për Menaxhimin e Integruar të Mbeturinave.

Synojmë që Ferizaj të jetë një qendër e ideve, tregtisë, kulturës, shkencës, produktivitetit, zhvillimit social, njerëzor dhe ekonomik. Prandaj, planifikimi urban, sistemet e transportit, uji, kanalizimi, menaxhimi i mbetjeve, reduktimi i rrezikut nga fatkeqësitë, qasja në informacion, arsimi dhe ngritja e kapaciteteve janë të gjitha çështje të rëndësishme për zhvillimin e qëndrueshëm urban të komunës sonë.

Duke marrë parasysh që deri në vitin 2050 pritet që dy të tretat e popullsisë botërore të jetojnë në zonat urbane, vlerësohet se zonat urbane do të përbëjnë mbi 70 për qind të prodhimit të brendshëm bruto botëror dhe për këtë arsye qendrat urbane kanë gjeneruar dhe do të gjenerojnë rritje ekonomike dhe prosperitet për shumë njerëz.

Rezultatet nga kjo lëvizje kërkojnë që “t’i bëjnë qytetet dhe vendbanimet njerëzore gjithëpërfshirëse, të sigurta, elastike dhe të qëndrueshme”. Axhenda e Re Urbane synon të ofrojë

udhëzime kombëtare dhe lokale për rritjen dhe zhvillimin e qyteteve deri në vitin 2036.

Zhvillimi i qëndrueshëm duhet të “promovojë zhvillimin e qëndrueshëm të vendbanimeve njerëzore” i cili kërkon:

1. Sigurimin e strehimit të përshtatshëm për të gjithë,
2. Përmirësimin e menaxhimit të vendbanimeve njerëzore,
3. Promovimin e planifikimit dhe menaxhimit të qëndrueshëm të përdorimit të tokës,
4. Promovimin e ofrimit të integruar të infrastrukturës mjedisore: menaxhimin e ujit, kanalizimeve, kullimit dhe mbeturinave të ngurta,
5. Promovimin e sistemeve të qëndrueshme të energjisë dhe transportit në vendbanimet njerëzore,
6. Promovimin e planifikimit dhe menaxhimit të vendbanimeve njerëzore në zonat e rrezikuara nga fatkeqësitë,
7. Promovimin e aktiviteteve të qëndrueshme të industrisë së ndërtimit dhe
8. Promovimin e zhvillimit të burimeve njerëzore dhe ngritjes së kapaciteteve për zhvillimin e vendbanimeve njerëzore.

Arritja e këtyre politikave synon përfshirjen e grupeve kryesore dhe palëve të tjera të interesuara, përfshirë autoritetet lokale, për të kontribuar në zbatimin nëpërmjet mobilizimit të një game më të gjerë palësh të interesuara për lehtësimin e proceseve “nga poshtë-lartë” dhe gjithëpërfshirës, si dhe formimin e partneriteteve me shumë palë të interesuara në arritjen e qëndrueshmërisë.

6.1 Transport të qëndrueshëm

Roli i transportit në zhvillimin e qëndrueshëm u njoh për herë të parë si një sektor dinamik në Samitin e Kombeve të Bashkuara, që vuri në dukje më tej se, gjatë njëzet viteve të ardhshme, transporti pritet të jetë forca kryesore lëvizëse pas një kërkese në rritje botërore për energji. Më tej, u theksua rëndësia e tij mbi zhvillimin e qëndrueshëm, në kontekstin e infrastrukturës, sistemeve të transportit publik, rrjeteve të shpërndarjes së mallrave, përballeshmërisë, efikasitetit dhe komoditetit të transportit, si dhe përmirësimin e cilësisë së ajrit urban dhe

reduktimin e emetimeve të gazeve serrë.

Transporti i qëndrueshëm arrin një integrim më të mirë të ekonomisë duke respektuar mjedisin, përmirësimin e barazisë sociale, shëndetit, qëndrueshmërisë së qyteteve, lidhjeve urbane-rurale dhe produktivitetit të zonave rurale.

Si pjesë e strategjisë sonë të veprimit pesëvjeçar, transporti u identifikua si një komponent kryesor i zhvillimit të qëndrueshëm, prandaj do të zhvillojmë të gjitha llojet e transportit, duke përfshirë ofruesit e transportit publik rrugor, hekurudhor dhe urban.

Infrastruktura e transportit lokal dhe shërbimeve

Infrastruktura dhe shërbimet e transportit janë esenciale për lëvizjen e mallrave dhe njerëzve në ekonomi. Investimet në infrastrukturë të transportit stimulojnë ekonominë lokale duke reduktuar kostot e lëvizjes për bizneset dhe qytetarët, si dhe përgjithësisht duke përmirësuar pjesëmarrjen e tyre në treg. Për arritjen e këtij objekti, duhet të vazhdojë ndërtimi, mirëmbajtja, rikonstruktimi dhe mbrojtja e rrugëve lokale.

Paralelisht me këtë, duhet të përmirësohet infrastruktura sinjalistike në komunikacion dhe të krijohen hapësira të reja të parkingut. Njëkohësisht, është e nevojshme që të investohet në zhvillimin e transportit alternativ dhe miqësor për mjedisin. Shërbimet e stacioneve të autobusëve duhet të digjitalizohen dhe të organizohet transporti publik lokal.

Ky objektivi specifik lidhet me tri objektiva të SKZH-së dhe PKZH-së: Objektivin 2.3, që synon përmirësimin e infrastrukturës dhe shërbimeve të transportit; Objektivin 2.5, që synon rritjen e sigurisë së transportit; dhe Objektivin 3.6, që ka për qëllim promovimin e mobilitetit digjital dhe të qëndrueshëm. Gjithashtu, ndërlidhet edhe me objektivat globale të zhvillimit të qëndrueshëm dhe konkretisht duke iu referuar targeteve më të rëndësishme mbi të cilat do të bazohet strategjia e Komunes së Ferizajt si më poshtë:

- Sisteme transporti të përballueshme dhe të qëndrueshme, të qasshme për të gjithë, duke përmirësuar sigurinë rrugore, veçanërisht duke zgjeruar transportin publik, me vëmendje të veçantë ndaj nevojave të atyre në situata vulnerabël: gratë, fëmijët,

- personat me aftësi të veçanta dhe personat e moshuar.
- Ulja e ndikimeve negative mjedisore të qytetit, duke përfshirë dhe duke i kushtuar vëmendje të veçantë cilësisë së ajrit dhe menaxhimit të mbetjeve komunale dhe të tjera, nëpërmjet investimeve adekuata për këtë synim.
- Sigurimi i qasjes në hapësira të gjelbra dhe publike, të sigurta dhe gjithëpërfshirëse, të qasshme, veçanërisht për gratë, fëmijët, të moshuarit dhe personat me aftësi të kufizuara.
- Zhvillimi i ndërtimit të qëndrueshëm dhe elastik, rritja e ndihmës financiare dhe teknike në ndërtimin e ndërtesave të qëndrueshme duke përdorur materiale vendase.

Krijimi i një mjedisi për zhvillim të sigurt, cilësor dhe funksional të sistemeve të infrastrukturës dhe kapaciteteve njerëzore për ofrimin e shërbimeve cilësore ndikon në mjedisin e pastër ekologjik dhe rritjen ekonomike. Komuna duhet të jetë dhe është e përkushtuar për krijimin e një sistemi transporti plotësisht të integruar për të gjithë qytetarët, i cili do t'u mundësojë atyre të zgjedhin transportin më efikas dhe me kosto efektive që plotëson nevojat e tyre dhe që garanton ruajtjen e mjedisit. Komuna është gjithashtu përgjegjëse për mirëmbajtjen, organizimin, funksionimin dhe zhvillimin e rrjetit të saj rrugor.

Investimet në infrastrukturë – transport, ujitje, energji dhe teknologji informacioni dhe komunikimi – janë thelbësore për arritjen e zhvillimit të qëndrueshëm dhe fuqizimin e komuniteteve në shumë vende. Prej kohësh është pranuar se rritja e produktivitetit dhe e të ardhurave, si dhe përmirësimet në rezultatet e shëndetësisë dhe arsimit, kërkojnë investime në infrastrukturë. Prandaj, edhe Komuna e Ferizajt, duke marrë parasysh rëndësinë e të lartëpërmendurave, synon që nëpërmjet strategjisë zhvillimore, deri në vitin 2030, të zhvillojë infrastrukturën sipas udhëzuesve kryesorë të objektivave të zhvillimit të qëndrueshëm, duke u fokusuar si më poshtë:

Zhvillimi i infrastrukturës së qëndrueshme, elastike dhe gjithëpërfshirëse, cilësore, të besueshme, duke përfshirë infrastrukturën rajonale dhe ndërkufitare, për të mbështetur

zhvillimin ekonomik dhe mirëqenien njerëzore, me fokus në qasjen e përballueshme dhe të barabartë për të gjithë.

- Sigurimi i qasjes universale në teknologjinë e informacionit dhe komunikimit, duke rritur ndjeshëm qasjen dhe duke garantuar shërbime të përballueshme interneti për të mbështetur reformën e digjitalizimit.
- Komuna synon krijimin e infrastrukturës digjitale, e cila do të sigurojë shërbimet e nevojshme të internetit si infrastrukturë bazë për zhvillimin gjithëpërfshirës sektorial:
- Sisteme transporti të përballueshme dhe të qëndrueshme, të qasshme për të gjithë, duke përmirësuar sigurinë rrugore, veçanërisht për gratë, fëmijët, personat me aftësi të veçanta dhe të moshuarit.
- Ndërtimi, mirëmbajtja, rikonstruktimi dhe mbrojtja e rrugëve lokale.
- Përmirësimi i infrastrukturës sinjalistike në komunikacion.
- Krijimi i hapësirave të reja të parkingut publik.
- Digjitalizimi i shërbimeve në stacionet e autobusëve.
- Përkrahja e investimeve në transport alternativ.
- Organizimi i transportit publik lokal në komunë (aty ku mungon).

Transporti hekurudhor

Linja kryesore e hekurudhës në Kosovë kalon nga Shkupi për në Mitrovicë, përmes qytetit të Ferizajt. Nga njëra anë, hekurudha dhe stacioni kryesor në qendër të qytetit janë parë si lidhje me pjesën më të madhe të Kosovës dhe si një veçori karakteristike për Ferizajn. Nga ana tjetër, hekurudha është një barrierë përmes qytetit, e cila dalëngadalë po ndryshon dhe po përmirësohet.

Figura 8. Infrastruktura hekurudhore

Shfrytëzimi i mjeteve pa motor (ecje, çiklizëm, etj.)

Rëndësia e qyteteve si hapësira të jetesës për njerëzit është në rritje. Më shumë se gjysma e popullsisë së botës jeton sot në qytete. Qytetet janë motorë të zhvillimit ekonomik dhe social. Ato janë gjithashtu vendet ku sfidat ekologjike dhe shoqërore të shekullit XXI janë të theksuara. Pjesë e këtyre sfidave, përveç akseve të lëvizshmërisë motorike, janë edhe pjesët e lira si trotualet dhe sheshet për këmbësorë. Këto hapësira janë në dispozicion për të gjithë, miqësore për mjedisin dhe përbëjnë frymëmarrje për qytetin.

- Të dhënat në disa vende tregojnë se përmirësimi dhe zgjerimi i trotuareve ka nxitur ecjen e udhëtarëve.
- Sot në Kosovë, respektivisht në Ferizaj, gjendja e trotuareve nuk është aspak e mirë. Në disa nga rrugët që kanë trotuar, këto nuk janë teknikisht të rregullta, mungon ndriçimi, bllokohen nga makinat dhe shitësit e bizneseve, etj. Të gjithë këta faktorë mund të jenë arsye të forta që banorët rezidentë brenda qytetit të përdorin më shumë mjetet motorike për udhëtim sesa të ecin në këmbë.
- Bazuar në anketat dhe analizat që janë bërë, është konstatuar se shfrytëzimi i mjeteve pa motor është jashtëzakonisht i vogël në Ferizaj krahasuar me mjetet motorike.

- Si shtesë e kësaj, planifikuesit e mobilitetit urban gjithashtu dizajnojnë korridore të veçanta për llojet e buta të transportit ose për transportin kolektiv (Mobkos).
- Kategorizimi i rrugëve na obligon të mendojmë dhe të shtrojmë pyetje në lidhje me rrjetin rrugor: Për kënd po e ndërtojmë këtë rrugë? Sa trafik ka? Çfarë lloji trafiku zhvillohet? Cilat forma transporti? Prioriteti për shpejtësi? Siguria? Besueshmëria? Transporti publik? Këmbësorët? Turistët? etj.

6.2 Menaxhimi i integruar i mbeturinave

Menaxhimi i mbeturinave kërkon një qasje të integruar, e cila mundëson reduktimin e tyre, përmirësimin e mbledhjes, riciklimin dhe deponimin e duhur të mbetjeve të gjeneruara nga qytetarët, institucionet, bizneset dhe industria. Menaxhimi i integruar i mbeturinave kontribuon drejt një ekonomie qarkore që sjell përfitime ekonomike, duke mbrojtur ambientin dhe shoqërinë. Investimet infrastrukturore që kërkohen për të themeluar një sistem funksional për menaxhim të integruar të mbeturinave janë të larta. Kjo paraqet një mundësi për bashkëpunim ndërkomunal në përputhje me ekonominë e shkallës. Për t'u arritur ky objektiv specifik, do të ketë përkrahje nga niveli qendror për ngritjen e kapaciteteve për menaxhim dhe operim të duhur të ndërmarrjeve publike rajonale për menaxhim të mbeturinave. Për të siguruar një planifikim të mirëfilltë të sistemit që i përmbush nevojat e komunave dhe është në përputhje me parimet e ekonomisë qarkore, duhet të hartohen planet ndërkomunale për menaxhim të integruar të mbeturinave. Si pjesë e këtyre planeve dhe në përputhje me Strategjinë për menaxhim të integruar të mbeturinave, duhet të zhvillohet infrastruktura e ndarjes dhe grumbullimit të mbeturinave, rrjetet e stacioneve të transferimit, trajtimit dhe deponimit të mbeturinave përmes iniciativave dhe bashkëpunimit ndërkomunal. Në këtë drejtim, është e nevojshme të krijohen qendra të riciklimit dhe kompostimit të mbeturinave, si dhe paralelisht të rritet vetëdija për dobritë e menaxhimit dhe riciklimit të mbeturinave. Përveç këtyre, është e domosdoshme të ofrohen grante për inovacion që promovojnë

parandalimin, ripërdorimin dhe riciklimin e mbeturinave, me fokus të veçantë në gjetjen e alternativave ndaj ambalazhit dhe produkteve plastike.

Në fund, duhet të promovohet bashkëpunimi ndërmjet sektorit privat dhe komunave në trajtim, riciklim dhe ripërdorim të fraksioneve të caktuara të mbeturinave.

Ky objektiv specifik lidhet ngushtë me Objektivin 3.1 të SKZH-së dhe PKZH-së, që synon menaxhimin e integruar të mbeturinave dhe rritjen e qarkullimit të resurseve, duke synuar:

- Zhvillimin e planeve ndërkomunale për menaxhim të integruar të mbeturinave,
- Zhvillimin e rrjetit të stacioneve të transferimit, trajtimit dhe deponimit të mbeturinave përmes iniciativave ndërkomunale,
- Rritjen e vetëdijes për dobitë e menaxhimit dhe riciklimit të mbeturinave,
- Ofrimin e granteve për inovacion që promovojnë parandalimin, ripërdorimin dhe riciklimin e mbeturinave, me fokus të veçantë në gjetjen e alternativave ndaj ambalazhit dhe produkteve plastike,
- Promovimin e bashkëpunimit ndërmjet sektorit privat dhe komunave në trajtim, riciklim dhe ripërdorim të fraksioneve të caktuara të mbeturinave.

7. SHËNDETESIA DHE MIRËQENJA SOCIALE

7.1 Sigurimi, shëndetësia dhe promovimi i mirëqenies për të gjithë në të gjitha moshat

Një analizë e gjendjes aktuale të sistemit shëndetësor ka paraqitur nevojën e ndryshimeve dhe zbatimit të reformës në sistemin shëndetësor, qoftë në aspektin e riorganizimit të sistemit aktual dhe institucioneve përkatëse, ashtu edhe në sigurimin e qëndrueshmërisë financiare të sistemit.

Karakteristikat demografike të popullsisë e orientojnë zhvillimin e sistemit shëndetësor drejt ruajtjes së shëndetit të popullatës, duke fuqizuar kujdesin parësor si shtyllë të sistemit shëndetësor, në veçanti duke promovuar stile të shëndetshme jetese. Komuna e Ferizajt, ashtu si edhe Qeveria e Republikës së Kosovës, në listën e projekteve prioritare ka inkorporuar

edhe projektin për fuqizimin e infrastrukturës së kujdesit parësor.

Aktiviteti i Kujdesit Parësor Shëndetësor përfshin promovimin e shëndetit, parandalimin, zbulimin e hershëm, diagnostikimin, trajtimin dhe rehabilitimin e lidhur me sëmundjet, çrregullimet dhe lëndimet, duke përfshirë kujdesin dentar dhe ndërhyrjet e vogla kirurgjikale, bazuar në konceptin e mjekësisë familjare.

Rrjeti publik i KSHP-së përbëhet nga gjithsej 20 institucione komunale me njësitë e saj të përbëra: Qendrat e Mjekësisë Familjare (QMF), Ambulancat e Mjekësisë Familjare (AMF) dhe njësi të tjera shëndetësore.

Tabela 9. Infrastruktura shëndetësore e Komunës së Ferizajt

Infrastruktura shëndetësore	Nr. i objekteve
Qendër Kryesore e Mjekësisë Familjare	1 Objekt
Qendra të Mjekësisë Familjare (QMF) brenda qytetit urbane	3 Objekte
Qendra të Mjekësisë Familjare (QMF) në nivel fshtatrash rurale	6 Objekte
Ambulanca të Mjekësisë Familjare (AMF)	6 Objekte
Qendra e Emergjencës Primare	1 Objekt
Dispanseri Antituberkular	1 Objekt
Qendra e vaksinimit	1 Objekt
Barnatorja Qëndrore	1 Objekt
Totali:	20 objekte

Burimi: Drejtoria e Shëndetësisë, Komuna e Ferizajt

Rrjeti i Institucioneve Shëndetësore në KPSH është i përbërë nga: një (1) Qendër Kryesore e Mjekësisë Familjare (QKMF), tre (3) Qendra të Mjekësisë Familjare (QMF) brenda qytetit, kurse në nivel fshatrash janë gjashtë (6) Qendra të Mjekësisë Familjare (QMF) dhe gjashtë (6) Ambulanca të Mjekësisë Familjare (AMF).

Si vizion të shëndetësisë për vitet e ardhshme, përpos ndërtimit të objekteve të reja me investime kapitale komunale, do të kemi edhe renovimin e objekteve ekzistuese, rritjen e cilësisë së shërbimeve mjekësore përmes trajnimit të stafit (zhvillimit të vazhdueshëm profesional), pajisjen e tyre me pajisje mjekësore të nevojshme, si dhe fuqizimin e ekipeve për edukim dhe promovim shëndetësor në komunitet për ngritjen e vetëdijes

shëndetësore të qytetarëve. Të gjithë këta indikatorë do të ndikojnë në përmirësimin e mirëqenies së qytetarëve dhe rritjen e jetëgjatësisë së tyre.

Synimi i Komunës së Ferizajt është të “sigurojë jetë të shëndetshme dhe të promovojë mirëqenien për të gjitha moshat. Bazuar në të dhënat e OKB-së, janë bërë hapa të rëndësishëm në rritjen e jetëgjatësisë dhe në reduktimin e disa prej vrasësve të zakonshëm përgjegjës për vdekshmërinë e fëmijëve dhe nënave. Progres i madh është bërë gjithashtu në rritjen e qasjes në ujë të pastër dhe kanalizime, në reduktimin e malaries, tuberkulozit, poliomielitit dhe përhapjes së sëmundjeve ngjitëse. Duke i kushtuar rëndësi “Mbrotjes dhe Promovimit të Shëndetit të Njeriut”, pranojmë se shëndeti dhe zhvillimi janë të ndërlidhura ngushtë dhe kjo na tregon se në pikat e veprimit duhet të adresojmë nevojat shëndetësore parësore të popullsisë, pasi ato janë thelbësore për arritjen e qëllimeve të zhvillimit të qëndrueshëm dhe kujdesit parësor mjedisor, duke synuar:

- Të rrisim financimin në infrastrukturën shëndetësore dhe mbështetjen e resurseve shëndetësore përmes rekrutimit, zhvillimit, trajnimit dhe mbajtjes së tyre,
- Parandalimin dhe trajtimin e abuzimit me substanca duke synuar forcimin e politikave të parandalimit dhe trajtimit të abuzimit me substanca, përfshirë parandalimin e abuzimit me drogat narkotike dhe përdorimin e dëmshëm të alkoolit.

Këtu duhet të përfshihen qendra ditore psikosociale për trajtimin e përdoruesve të narkotikëve, ku do të sigurohen trajnime dhe ligjërata vetëdijësuese për përdoruesit dhe të miturit, në mënyrë që t’i parandalojmë të rinjtë të inkuadrohen në këto rrugë të rrezikshme dhe të dëmshme për shëndetin e tyre dhe të komunitetit ku jetojnë. Po ashtu, të krijohen qendra këshilluese për personat e rritur përdorues ose vartës nga alkooli.

Edhe për kategorinë e fëmijëve në situatë rruge ose fëmijëve me sjellje asociale duhet të krijohen qendra të kujdesit ditor. Këto qendra, përveç shërbimeve psikosociale, mund të ofrojnë edhe përgatitjen për kurse dhe zanate të ndryshme, në mënyrë që t’i largojmë dhe t’i parandalojmë nga dukuritë negative të rrugës. Parandalimi do të jetë më i lehtë sesa trajtimi!

Gjithashtu, duhet të krijojmë vende rekreative për të moshuarit që të kalojnë kohën e lirë, duke përfshirë parqe të mëdha gjelbëruese dhe salla për lojërë të ndryshme për të moshuarit. Në këtë kontekst synojmë:

- Reduktimin e lëndimeve dhe vdekjeve në rrugë. Do të hartojmë politika që në fazën e parë të përgjysmojmë numrin e vdekjeve dhe lëndimeve nga aksidentet e trafikut rrugor,
- Sigurimin e qasjes në kujdesin seksual dhe riprodhues, në planifikimin familjar dhe edukim. Politikat tona synojnë të sigurojnë qasje në shërbimet e kujdesit shëndetësor riprodhues, duke përfshirë planifikimin familjar, informacionin, edukimin dhe integrimin e shëndetit riprodhues në strategjitë dhe programet kombëtare,
- Reduktimin e sëmundjeve dhe vdekjeve nga kimikatet e rrezikshme dhe ndotja. Komuna, përmes politikave të saj, do të punojë për të reduktuar ndjeshëm numrin e vdekjeve dhe sëmundjeve që shkaktohen nga kimikatet e rrezikshme dhe ndotja e ajrit, ujit dhe tokës.
- Rritjen e financimit në infrastrukturën shëndetësore dhe mbështetjen e resurseve shëndetësore përmes rekrutimit, zhvillimit, trajnimit dhe mbajtjes së tyre.

7.2 Punësim gjithëpërfshirës

Rritja e punësimit dhe krijimi i kushteve për punë dinjitoze për të gjithë janë aspekte të rëndësishme zhvillimore. Punësimi cilësor ndikon në krijimin e mirëqenies dhe zvogëlimin e pabarazive në shoqëri. Për më tepër, punësimi është shumë i rëndësishëm për të parandaluar tendencat për migrim, sidomos në komuna të vogla. Përkundër faktit që në vitet e fundit është shënuar rritje në punësim, prapëseprapë norma e përgjithshme e punësimit mbetet ende mjaft e ulët, sidomos te gratë dhe të rinjtë. Përveç problemeve strukturore ekonomike që ndikojnë në punësim, një problem i vazhdueshëm mbetet hendeuku i theksuar mes ofertës dhe kërkesës në tregun e punës. Për ta adresuar çështjen e punësimit, PNZHEL 2030 synon të zvogëlojë hendekun e shkathësive në tregun e punës dhe të rrisë punësimin dinjitoz për gra, të rinj dhe grupe të

cenueshme. Ky objektiv lidhet me qëllimin 5 të SKZH-së dhe PKZH-së, që synon të krijojë një treg gjithëpërfshirës të punës, të lartë dhe të denjë, me strategjinë për punësim dhe treg të punës, dhe me strategjinë për arsim. Ky objektiv ka kontribut të madh në arritjen e SDG 8 (Punë dinjitoze dhe rritje ekonomike). Nuk është sekret se punësimi është një komponent kyç i rritjes ekonomike. Kur njerëzit kanë punë, ata kanë të ardhura për të shpenzuar në mallra dhe shërbime, gjë që ndihmon bizneset të rriten dhe të krijojnë më shumë vende pune. Vendet me nivele të ulëta papunësie do të jenë gjithmonë më të qëndrueshme ekonomikisht sesa ato me norma të larta papunësie.

Duke pasur parasysh rëndësinë e punësimit për rritjen ekonomike dhe mirëqenien e qytetarëve, komuna do të fokusohet në krijimin e vendeve të punës përmes një sërë politikash si investimi në infrastrukturë, ofrimi i lehtësirave tatimore për bizneset dhe rritja e qasjes në financa. Ajo që është thelbësore është synimi për të krijuar një mjedis ku bizneset mund të lulëzojnë dhe të krijojnë vende pune. Vetëm atëherë ekonomia do të jetë në gjendje të rritet dhe të sigurojë prosperitet për të gjithë.

Tabela 10. Numri i të punësuarve në komunën e Ferizajt

Sektorët sipas profilit ligjor	Numri i të punësuarve
Biznese individuale	4,284
Biznese juridike -SH.P.K.	8,674
Shoqëri akcionare	183
OJQ	151
Kompani të huaja	100
Bashkësi fetare	118
Ortakëri të përgjithshme	62
Totali:	13,573

Burimi: ATK 2023

7.3 Punësim të denjë dhe të qëndrueshëm

Ndonëse norma e papunësisë është mjaft e lartë, punëdhënësit vazhdimisht ankohen se hasin në vështirësi në gjetjen e

profileve të duhura për përmbushje të nevojave të tyre. Në këtë kontekst, përgatitja e fuqisë punëtore që t’i përshtatet kërkesave të tregut është tejet e rëndësishme për krijimin e vendeve të reja të punës. Për t’u arritur kjo, është e nevojshme që fillimisht të krijohen këshilla komunale apo platforma të ngjashme, të cilat mundësojnë identifikimin dhe artikulin e nevojave të sektorit privat në lidhje me shkathtësitë që mungojnë në tregun e punës. Gjithashtu, zyrat e punësimit, të cilat janë prezente nëpër komuna, duhet të fuqizohen. Më tutje, programet dhe kurrikulat në shkolla profesionale dhe qendra të aftësimit profesional do të përshtaten me nevojat e tregut. Në anën tjetër, komunat duhet të dizajnojnë forma të përkrahjes së trajnimeve në vend të punës ose forma të tjera të trajnimeve duke synuar që:

- Politikat e strategjisë zhvillimore synojnë që deri në vitin 2030, në komunën e Ferizajt të arrihet punësim produktiv dhe punë e denjë për të gjitha gratë dhe burrat, duke përfshirë të rinjtë dhe personat me aftësi të kufizuara.
- Do të promovojmë rëndësinë e punësimit, arsimimit dhe trajnimit të të rinjve duke synuar të zvogëlojmë ndjeshëm përqindjen e të rinjve që nuk janë në punësim, arsim ose trajnim, me target të veçantë për të rinjtë (të moshës 15–24 vjeç) .
- Politika zhvillimore synon të mbrojë të drejtat e punës dhe promovimin e mjediseve të sigurta të punës për të gjithë punëtorët, veçanërisht gratë dhe ata në punësim të pasigurt.

Tabela 11. Përqindja e sektorëve me vlerë të lartë të shtuar dhe intensive të punës në Komunën e Ferizajt

Aktivitetet sipas sektorit ekonomik	Ndërmarrje aktive 30/03/2023	Të punësuar	Kontributi %
G - Tregtia me Shumice dhe Pakice Riparimi i Mjeteve Motorike	2,618	4,555	33.54
C - Industria Përpunuese Prodhimtaria	965	1,680	12.37
I - Hoteleria dhe Akomodimi	801	1,393	10.26
H - Transporti dhe Magazinimi	744	1,296	9.54
F - Ndërtimtaria	598	1,040	7.66
S - Aktivitetet Tjera Shërbyese	438	762	5.61
M - Aktivitetet Profesionale Shkencore dhe Teknike	313	545	4.01
N - Aktivitetet Shërbyese dhe të Përkrahjes	213	371	2.73
A - Bujqësia Pylltaria dhe Peshkimi	189	329	2.42
J - Informimi dhe Komunikimi	180	314	2.31
R - Artet Argëtimi dhe Rekreacioni	148	257	1.89
O - Administrimi Publik dhe Mbrotjtjes Sigurimi i Detyruar Social	121	211	1.55
P - Arsimi	72	125	0.92
L - Aktivitetet e Patundshmerisë	37	65	0.48
E - Ujësjellësi Kanalizimi Menaxhimi i Mbeturinave dhe Aktivitetet e Riparimit	32	57	0.42
K - Aktivitetet Financiare dhe të Sigurimit	29	50	0.37

B - Xeheroret dhe Gurethyesit	17	30	0.22
Q - Aktivitetet e Shëndetit Njerëzor dhe të Punës Sociale	12	20	0.15
D - Furnizimi me Rrymë Gaz Avull dhe Klimatizim	12	20	0.15
T - Aktivitetet e Ekonomive Shtëpiake si Punëdhënës	-	-	-
U - Aktivitetet e Organizatave dhe Organeve të Huaja	-	-	-
Të tjera	266	462	3.41
Totali	7,805	13,581	100

Burimi: Agjensia e Statistikave të Kosovës, ARBK 2023 dhe kalkulimet e autorëve

Integrimi dhe rritja e punësimit cilësor te gratë, të rinjtë dhe kategoritë e cënueshme, përveçse krijon mirëqenie për ta, i kontribuon edhe zhvillimit të gjithmbarshëm ekonomik. Për t'i kontribuar këtij objektivi specifik, është e nevojshme që gratë, të rinjtë dhe grupet e cënueshme të prioritzohen në mundësitë që ofrohen përmes Masave Aktive të Tregut të Punës (MATP). Diaspora mund të luajë rol shumë qenësor në bartjen e dijes dhe rrjedhimisht në përmirësimin e mundësive të punësimit. Në këtë drejtim, mund të parashihen programe mentoruese, ku diaspora angazhohet për aftësimin e kategorive të sipërpërmendura.

Gjithashtu, në mënyrë që të adresohet hendeku në informacion, duhet të organizohen panairë dhe ngjarje të ngjashme promovuese që i sjellin bashkë punëdhënësit dhe punëkërkuesit, në këtë rast gratë, të rinjtë dhe kategoritë e cënueshme. Duke qenë se gratë mbesin jashtë tregut të punës kryesisht për shkak të obligimeve familjare, është e nevojshme që të përmirësohet qasja e konvencionale në kujdes ditor për fëmijë dhe të moshuar, për të rritur pjesëmarrjen e tyre në tregun e punës.

Ky objektivi specifik lidhet pjesërisht me Objektivin 5.2 të SKZH-së dhe PKZH-së, që ka për qëllim rritjen e pjesëmarrjes së grave në tregun e punës. Dy kategoritë tjera, përkatësisht të rinjtë dhe grupet e cënueshme, lidhen me agjendën horizontale

të SKZH-së dhe PKZH-së. Komuna synon:

- Mentorimin e të rinjve dhe grave të papuna nga diaspora, për t'i përmirësuar mundësitë për vetëpunësim,
- Prioritizimin e grave dhe të rinjve në përkrahjen për punësim,
- Krijimin e panairove të punës me fokus punësimin e grave dhe të rinjve,
- Ofrimin e qasjes së konvencionale në kujdes ditor për fëmijë dhe të moshuar, për të mundësuar qasjen e grave në tregun e punës.

8. EKONOMIA

Ekonomi e qëndrueshme dhe ekonomi lokale konkurruese

Krijimi i një ekonomie lokale konkurruese përbën një aspekt qenësor të zhvillimit. Mjedisi konkurrues inkurajon investime të reja në sektorë produktivë dhe nxit krijimin e vendeve cilësore të punës. Ndonëse përgjatë viteve ekonomitë lokale kanë shënuar progres në përmirësimin e konkurrueshmërisë së tyre, ato ende ballafaqohen me mungesë të investimeve në veprimtari ekonomike me vlerë të shtuar, kanë produktivitet relativisht të ulët dhe kanë ngelur prapa sa i përket trendeve globale të digjitalizimit dhe inovacionit. Për ta krijuar një ekonomi lokale konkurruese, PNZHEL 2030 parasheh që të rriten investimet në fushat me potencial për zhvillim ekonomik, të rritet produktiviteti në bujqësi dhe të promovohen turizmi lokal, si dhe të përkrahet ndërmarrësia.

Ky objektivi ndërlidhet me Qëllimin I të SKZH-së dhe PKZH-së për të krijuar një ekonomi digjitale, qarkore dhe konkurruese. Gjithashtu, ky objektivi lidhet me Strategjinë për zhvillimin e industrisë dhe mbështetjen e bizneseve, Strategjinë për ndërmarrësi dhe inovacion, si dhe me Strategjinë për bujqësi dhe zhvillim rural. Përmbushja e këtij objekti do të ndikojë drejtpërdrejt në arritjen e Objektivave për Zhvillim të Qëndrueshëm (SDG), përkatësisht Objektivin 8 (punë dinjitoze dhe rritje ekonomike), Objektivin 9 (industri, inovacion dhe infrastrukturë) dhe Objektivin 12 (konsum dhe prodhim i përgjithshëm).

Figura 9. Sheshi Ferizaj

Duke marrë parasysh që Strategjia e Zhvillimit Ekonomik Lokal hartohet për periudhën 2024-2034, grupi i punës vendosi që kjo strategji të zhvillohet duke marrë parasysh objektivat globale të qëndrueshmërisë të përcaktuara nga Kombet e Bashkuara për dekadën 2020-2034. Veprimi në nivel lokal është thelbësor për të arritur 17 Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm (SDG) dhe 169 targetet deri në vitin e synuar 2030. Strategjia fokusohet në katër shtylla kryesore – Zhvillim Ekonomik, Zhvillim Social, Zhvillim Mjedisor dhe Zhvillim dhe Promovim Kulturor, të cilat mbështesin procesin tonë strategjik në harmoni me objektivat nacionale e globale të qëndrueshmërisë.

Ndërmarrjet e Vogla dhe të Mesme – NVM

Ndërmarrjet e vogla dhe të mesme janë shtylla kurrizore e ekonomisë së çdo vendi, sepse ato priren të krijojnë më shumë mundësi për komunitetet lokale dhe të gjenerojnë më shumë të ardhura për vendasit sesa bizneset e mëdha, të cilat në fakt mund të ushtrojnë presion mbi komunitetet lokale pasi një pjesë e madhe e të ardhurave shkon për jo-pronarët e bizneseve vendase. Ndikimi i bizneseve të vogla dhe të mesme në ekonomi zakonisht minohet, por ne do të theksojmë disa nga

mënyrat me të cilat bizneset e vogla ndihmojnë ekonominë lokale.

Mënyra e parë me të cilën bizneset e vogla dhe të mesme ndihmojnë ekonominë lokale është krijimi i vendeve të punës. Bizneset e vogla ndihmojnë rritjen ekonomike lokale duke ofruar mundësi punësimit për njerëzit që mund të mos jenë të punësuar nga organizata të mëdha dhe kompani të mëdha. Bizneset e vogla dhe të mesme ofrojnë punë për vendasit, duke ndihmuar njerëzit të bëjnë jetesën për veten e tyre. Bizneset e mëdha janë gjithashtu të varura nga bizneset lokale për kryerjen e detyrave të ndryshme. NVM janë të rëndësishme sepse:

- Sjellin Inovacion dhe risi: Bizneset e vogla duhet të priren të jenë shumë inovative dhe unike në mënyrë që të bëjnë emër për veten e tyre.
- Mbajnë paranë në qarkullim të ekonomisë lokale: Siç u tha më herët, qarkullimi i parave është i mirë për ekonominë dhe kur klientët blejnë diçka nga një biznes lokal, shumica e atyre parave do të përfundojnë duke qarkulluar në komunitetin lokal. Arsye tjetër është se pronarët e bizneseve të vogla zakonisht i blejnë lëndët e para ose detyrat e tyre nga komuniteti lokal.
- Kontribut për Pushtetin Vendor: Edhe bizneset vendase i ndihmojnë qeveritë në formën e taksave të ndryshme. Kur një konsumator blen diçka nga një biznes lokal, ai po i kthen para komunitetit lokal dhe ky qarkullim i parave është i rëndësishëm në rritjen e një ekonomie lokale.

Duke marrë parasysh analizën e lartpërmendur dhe për nga rëndësia që ka, në tabelat e mëposhtme pasqyrohen numri i NVM-ve sipas sektorëve të ekonomisë dhe kontributet e tyre si një bazë për analizën dhe strategjinë zhvillimore me fokus të veçantë në sektorë me kontribute të larta.

Aktivitetet e NVM -e sipas sektorit ekonomik	NVM Aktive 30/03/2023	NVM të regjistruara 01/01/2000 - 30/03/2023	Kontributi %
G - Tregtia me Shumicë dhe Pakice Riparimi i Mjeteve Motorike dhe Motocikleta	2,618	5,899	33.54
C - Industria Përpunuese Prodhimtaria	965	2,145	12.37
I - Hotelaria dhe Akomodimi	801	1,780	10.26
H - Transporti dhe Magazinimi	744	1,654	9.54
F - Ndërtimtaria	598	1,329	7.66
S - Aktivitetet Tjera Shërbyese	438	973	5.61
M - Aktivitetet Profesionale Shkencore dhe Teknike	313	696	4.01
N - Aktivitetet Shërbyese dhe të Përkrahjes	213	474	2.73
A - Bujqësia Pylltaria dhe Peshkimi	189	420	2.42
J - Informimi dhe Komunikimi	180	400	2.31
R - Artet Argëtimi dhe Rekreacioni	147	327	1.89
O - Administrimi Publik dhe i Mbrotjtjes Sigurimi i Detyruar Social	121	268	1.55
P - Arsimi	72	160	0.92
L - Aktivitetet e Patundshmërisë	37	83	0.48
E - Ujësjetlesi Kanalizimi Menaxhimi i Mbeturinave dhe Aktivitetet e Riparimit	32	72	0.42
K - Aktivitetet Financiare dhe të Sigurimit	29	64	0.37
B - Xeheroret dhe Gurëthyesit	17	38	0.22
Q - Aktivitetet e Shëndetit Njerëzor dhe të Punës Sociale	12	26	0.15
D - Furnizimi me Rryme Gaz Avull dhe Klimatizim	12	26	0.15
T - Aktivitetet e Ekonomive Shtëpiake si Punëdhënjes	-	-	0.00
U - Aktivitetet e Organizatave dhe Organeve të Huaja	-	-	0.00
Të tjera	266	591	3.41
Totali	7,805	17,425	100.00

Tabela. 12 NVM-të aktive sipas sektorëve të ekonomisë në Komunën e Ferizajt

Në tabelën 12 prezantohet numri i ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme sipas sektorëve të ekonomisë dhe kontributet e tyre në total të ekonomisë vendore duke vërejtur kontributin e lartë të sektorit të tregtisë dhe duke iu referuar targetit 8.5 të zhvillimit të qëndrueshëm, sugjerohet rritja e ndihmës dhe mbështetje e tregtisë nëpërmjet angazhimeve dhe disbursimet ose subvecioneve tregtare.

Tabela 13. Numri i NVM-ve aktive në Komunën e Ferizajt

Klasifikimi	Numri i të punësuarëve	Numri i Bizneseve	Përqindja %
Mikro Ndërmarrje	1- 9	7.273	93%
Ndërmarrje të Vogla	10 - 49	398	5%
Ndërmarrje të Mesme	50-249	119	1.5%
Ndërmarrje të Medha	250 e mbi	15	0.5%
Gjithsej:		7.805	100%

Burimi: ARBK 2023

Duke marre parasysh rëndësinë e grave sipërmarrëse në komunitetin lokal dhe objektivin global të barazisë gjinore, në tabelën e mëposhtme pasqyrohet struktura e ndërmarrjeve sipas gjinisë së pronësisë.

Tabela 14. Struktura e ndërmarrjeve aktive sipas gjinisë së pronarëve në Komunën e Ferizajt

Gjithsej	Ndërmarrje me pronësi meshkuj		Ndërmarrje me pronësi femër		Ndërmarrje me pronësi të përzier (meshkuj & femër)	
7.805	6.322	81%	1.248	16%	235	3%

Burimi: ARBK 2023

Në tabelën 14 prezantohen ndërmarrjet me pronarë meshkuj 81%, ndërmarrjet me pronarë femra 16% dhe ndërmarrje me pronarë të përzier (meshkuj & femra) 3%.

Në kuptimin ekonomik Ferizaj funksionon si një treg i madh ku për veç banorëve komunal kemi edhe shumë udhëtar ndër rajonal e besa edhe nka qytetet jashtë Kosovës, që vijnë dhe marrin shërbime të ndryshme ekonomike. Agjensioni statistikor i Kosovës Ferizajn e rendit si komuna e dytë me zhvillim ekonomik në Kosovë, pas Prishtinës. Ky zhvillim ekonomik është fal pozitës së mirë gjeografike dhe faktorëve tjerë. Zhvillimi i tillë ekonomik e bën Ferizajn një vend atraktiv për biznese dhe njëherit shumë dinamik me një mobilitet të madh të njerëzve. Numri i bizneseve të regjistruara në Ferizaj është shumë i madh. Në sektorin primar rajoni i Ferizajt nuk është i njohur si prodhues bujqësor e blegtoral, krahasuar me komunat tjera edhe pse vitet e fundit me vet iniciativë dhe me ndimën nga qeveria, komuna dhe organizata ndërkombëtare ka filluar mjaft mirë zhvillimi bujqësorë. Kjo do të ndihmonte edhe turizmin agrar në të ardhmen. Sektori i dytë industria në vitet e më të hershme në Ferizaj ishte shumë e zhvilluar, e cila tërhoqi edhe shumë migrues për të jetuar në qytet. Kjo industri ne vazhden e privatizimit e humbi primatin qe kishte. Sot industria është e organizuar në sektorin privat ku kemi një numër të madh ndërmarrjesh përpunuese, sidomos në sektorin e përpunimit të drurit.

Sektori me i rëndësishëm për Kosovën e veçanërisht për Ferizajn pa dyshim është sektori i tretë për shkak mungesës së alternativës prodhuese qytetarët detyrimisht janë orientuar në shërbime dhe tregti, rekreacion e gastronomi. Komuniteti i biznesit përbëhet nga ndërmarrjet e vogla dhe të mesme, ekonomitë familjare kryesisht në lëmin e tregtisë, hotelërisë, zejtarisë, bujqësisë, ndërtimtarisë dhe të zejeve të tjera.

- Biznese prodhuese 11 %
- Biznese tregtare 45 %
- Biznese shërbyese 44 % (PZHU)

Tabela 15. Regjistrimi i bizneseve në komunën e Ferizajt deri më 30.03.2023

Nr.	Aktivitetet e sipas sektorit ekonomik	Regjistrimet 01/01/2000- 30/03/2023	%
1	A - Bujqësia Pylltaria dhe Peshkimi	420	3.23
2	B - Xeheroret dhe Gurëthyesit	38	0.29
3	C - Industria Përpunuese Prodhitaria	2145	16.51
4	F - Ndërtimtaria	1329	10.23
5	H - Transporti dhe Magazinimi	1654	12.73
6	G - Tregtia me Shumicë dhe Pakicë Riparimi i Mjeteve Motorike dhe Motoçikletave	5899	45.40
7	S - Aktivitetet Tjera Shërbyese	973	7.49
8	O - Administrimi Publik dhe i Mbrojtjes Sigurimi i Detyruar Social	268	2.06
9	N - Aktivitetet Shërbyese dhe të Perkrahes	474	3.65
10	J - Informimi dhe Komunikimi	400	3.08
11	I - Hoteleria dhe Akomodimi	1780	13.70
12	M - Aktivitetet Profesionale Shkencore dhe Teknike	696	5.36
13	R - Artet Argëtimi dhe Rekreacioni	327	2.52
14	P - Arsimi	160	1.23
15	Q - Aktivitetet e Shëndetit Njerëzor dhe të Punës Sociale	26	0.20
16	D - Furnizimi me Rrymë Gaz Avull dhe Klimatizim	26	0.20
17	E - Ujësjetllësi Kanalizimi Menaxhimi i Mbeturinave dhe Aktivitetet e Riparimit	72	0.55
18	K - Aktivitetet Financiare dhe të Sigurimit	64	0.49
19	L - Aktivitetet e Patundshmërisë	83	0.64
20	T - Aktivitetet e Ekonomive Shtëpiake si Punëdhënës	0	0.00
21	U - Aktivitetet e Organizatave dhe Organeve të Huaja	0	0.00
23	Të tjera	591	4.55

Burimi: ARBK

Nga 17425 biznese të regjistruara 7805 janë aktive. Nga bizneset e regjistruara 11918 janë pronar meshkuj kurse 2466 janë pronar femra kurse bashkëpronar janë 142 biznese, ndërsa punëtorë të deklaruar në ARBK janë 16834.

Tabela 16. Numri i të punësuarëve sipas sektorëve në komunën e Ferizajt

Ndermarrjet ligjore	Klasifikimi i Ndermarrjeve	Numri i Punonjesve
Ndërmarrje Juridike SH.P.K.	Mikro	8,674
Ndërmarrje Individuale	Të Vogla dhe të Mesme	4,284
Shoqëri Aksionare	Të Mëdha	183
OJQ	Jo fitimprurese	151
Komani e Huaj	Të huaja	100
Bashkësi Fetare	Bashkësi	118
Ortakëria e përgjithshme	Ortakëri	62
Total		13,573

Burimi: ATK 2023

8.1 Investimet në fushat me potencial për zhvillim ekonomik lokal

Mobilizimi i investimeve, qoftë vendore apo të huaja, është i rëndësishëm për rritjen e nivelit të konkurrueshmërisë së komunave. Investimet e balancuara gjeografikisht i kontribuojnë qasjes gjithëpërfshirëse të zhvillimit. Për të rritur investimet në fushat me potencial për zhvillim ekonomik lokal, PNZHEL 2030 parasheh që komunat të angazhohen në promovim të investimeve, duke hartuar profile ekonomike dhe materiale tjera promovuese, ku shfaqen potencialet për

investime konform karakteristikave të zonave. Përpos kësaj, është e domosdoshme që të ketë ngritje të resurseve njerëzore brenda komunave për të siguruar promovim sistematik të investimeve, si dhe për të përmirësuar qasjen në fonde zhvillimore. Lirimi nga tatimi në pronë do të mund të shfrytëzohet si një instrument fiskal për t'i stimuluar investimet e natyrës më strategjike. Fjala është për investime të cilat kanë vlerë më të lartë dhe potencial për të krijuar më shumë vende të punës. Pronat të cilat janë në pronësi të komunës, do të klasifikohen më mirë, që të dihet se cilat nga ato mund të shfrytëzohen për të përkrahur investimet. Gjithashtu, ekzistojnë prona nën menaxhimin e AKP-së, të cilat mund të kalojnë nën menaxhim të komunave dhe të shfrytëzohen për nxitje të investimeve, porse është e nevojshme që të thjeshtohen procedurat për bartje të menaxhimit nga AKP-ja te komunat. Komunave do t'u sigurohet mundësi që të ofrojnë garanci kreditore për ndërmarrjet, ashtu që ta përmirësojnë qasjen e tyre në financa. Krijimi i parqeve industriale të specializuara me veçori miqësore për mjedisin, gjithashtu duhet të jetë në mesin e prioritetëve të komunave për nxitje të investimeve. Ky objektiv specifik lidhet me Objektivin 1.6 të SKZH-së dhe PKZH-së, që synon rritjen e investimeve të orientuara në eksport nëpërmjet:

- Ngritja e resurseve njerëzore brenda komunës për t'i promovuar investimet,
- Hartimi i profilit ekonomik dhe materialeve të tjera promovuese të komunës së Ferizajt ku tregohen potencialet për investime,
- Ngritja e kapaciteteve komunale për qasje në fondeve zhvillimore,
- Lehtësira të tatimi në pronë për stimulim të investimeve të natyrës më strategjike,
- Klasifikimi më i mirë i pronës komunale për dhënie në shfrytëzim,
- Krijimi i parqeve industriale të specializuara me veçori miqësore për mjedisin,
- Krijimi i zonave ekonomike, inkubatoreve të bizneseve dhe parqet e bizneseve,

- Krijimi i inkubatorëve të biznesit (për bizneset e reja dhe grupmoshat e reja) për formën e funksionimit të tyre të bashkëpunohet me agjencionin Kiesa,
- Aftësimi për punë i të rinjëve dhe grupmoshave tjera,
- Aprovimi i rregullores për subvencionimin e bizneseve dhe personave fizik,
- Përkrahja e komuniteteve (minoriteteve) në biznes,
- Organizimi i takimeve B2B për bizneset vendore dhe ndërkombëtare,
- Organizimi i takimeve me biznese nga diaspora.

8.2 Ndërmarrësia digjitalizimi dhe inovacioni

Në kohët e sotme, shtytësit kryesorë të rritjes dhe zhvillimit të NVM-ve dhe krijimit të startup bizneseve janë digjitalizimi dhe inovacioni. Përshpejtimi i tranzicionit me fokus në digjitalizim dhe inovacion është parakusht për krijimin e një ekonomie lokale konkurruese. Për t'u arritur ky objektiv specifik, është e nevojshme të ofrohet mbështetje për themelimin e qendrave të inovacionit të specializuara në veprimtari të zonës. Gjithashtu, nevojitet përkrahje për trajnime rreth përparësive të digjitalizimit të proceseve dhe dobisë së ekonomisë qarkore, mbështetje direkte për inovacion, si dhe organizim ngjarjesh ku promovohen dhe shpërblehen ndërmarrjet lokale inovative. Kjo ndërlidhet me Objektivin 1.3 të SKZH-së dhe PKZH-së, që synon përshpejtimin i transformimit digjital dhe inovacionit tek NVM-të dhe startup bizneset.

Një nga përfitimet kryesore të inovacionit është kontributi i tij në rritjen ekonomike. E thënë thjesht, inovacioni mund të gjenerojë produktivitet më të lartë, që do të thotë se i njëjti input gjeneron një prodhim më të madh. Ndërsa produktiviteti rritet, prodhohen më shumë mallra dhe shërbime - me fjalë të tjera, ekonomia rritet. Inovacioni dhe rritja e produktivitetit sjellin përfitime të mëdha për konsumatorët dhe bizneset. Ndërsa produktiviteti rritet, pagat e punëtorëve rriten. Ata kanë më shumë te ardhura në xhepat e tyre dhe kështu mund të blejnë më shumë mallëra dhe shërbime. Në të njëjtën kohë, bizneset bëhen më fitimprurëse, gjë që u mundëson atyre të investojnë dhe të punësojnë më shumë punonjës. Referuar rëndësisë se lartëpërmendur strategjia zhvillimore e Komunës

së Ferizaj bazohet në udhëzimet e objektivave globale në zhvillimin e inovacionit si më poshtë:

- **Përmirësimi i kërkimit dhe përmirësimi i teknologjive industriale** nëpërmjet kërkimit shkencor dhe përmirësimit të aftësive teknologjike të sektorëve industrialë të ekonomisë vendore do të inkurajojmë rritjen e konsiderueshme të numrit të punonjësve të kërkimit dhe zhvillimit si dhe rritjen e shpenzimeve për kërkim publik dhe privat për zhvillim e inovacionit.

Tabela 17. Kërkimi, zhvillimi dhe inovacioni (RDI)

Shpenzimet për kërkim, zhvillim dhe inovacion (RDI) si përqindje e PBB-së. Bashkimi Evropian	Shpenzimet për kërkim, zhvillim dhe inovacion (RDI) si përqindje e PBB-së. Kosove
2.27% e PBB-së	> 0.2% e PBB-së
3.670 studiues për 1 milion banorë	156 studiues shkencor për 1 milion banorë

Bazuar në këtë tabelë na ftohet rëndësia e investimit në krijimin e infrastrukturës për zhvillimin e inovacionit sipas strategjive të lartëpërmendura.

Digjitalizimi dhe inovacioni

Në kohët e sotme, shtytësit kryesorë të rritjes dhe zhvillimit të NVM-ve dhe krijimit të startup bizneseve janë digjitalizimi dhe inovacioni. Përsheptimi i tranzicionit me fokus në digjitalizim dhe inovacion është parakusht për krijimin e një ekonomie lokale konkurruese. Për t'u arritur ky objektiv specifik, është e nevojshme të ofrohet mbështetje për themelimin e qendrave të inovacionit të specializuara në veprimtari të zonës. Gjithashtu, nevojitet përkrahje për trajnime rreth përparësive të digjitalizimit të proceseve dhe dobisë së ekonomisë qarkore, mbështetje direkte për inovacion, si dhe organizim ngjarjesh ku promovohen dhe shpërblehen ndërmarrjet lokale inovative. Kjo ndërlidhet me Objektivin 1.3 të SKZH-së dhe PKZH-së, që synon përsheptimin e transformimit digjital dhe inovacionit tek

NVM-të dhe startup bizneset duke synuar:

- Mbështetja e trajnimeve për përparësitë e digjitalizimit të proceseve dhe dobitë e ekonomisëqarkore,
- Ofrimi i granteve për ndërmarrje të reja inovative (ndërmarrjeve në pronësi të grave t'u jepet përparësi),
- Ofrimi i shpërblimeve vjetore për ndërmarrjet lokale më inovative.

8.3 Industria

Infrastrukturë elastike që promovon industrializimin gjithëpërfshirës dhe të qëndrueshëm me nxitjen e inovacionit.

Industria prodhuese është thelbësore për progresin social dhe ekonomik sepse ofron vende pune në sektorin dytësor dhe terciar dhe kontribon në modernizimin e bujqësisë dhe në eliminimin e varësisë së madhe nëpërmjet të ardhurave bujqësore që krijon për qytetarët. Referuar objektivit të nëntë të zhvillimit të qëndrueshëm, komuna e Ferizajt synon deri në vitin 2030 të arrijë:

- **Promovimin e industrializimit gjithëpërfshirës dhe të qëndrueshëm** dhe të rrisim ndjeshëm kontributin e industrisë në punësimin dhe produktin e brendshëm bruto, në përputhje me rrethanat kombëtare duke synuar një rritje të konsiderueshme vjetore.
- **Rritja e qasjes në shërbimet dhe financimet**, ku ndërmarrjet industriale dhe të tjera në shkallë me të vogël, tu krijohen lehtësira për qasje në shërbimet financiare për përthithje të kredive të përballueshme dhe integrimin e tyre në zinxhirët e vlerës dhe të tregjeve.
- **Rritja e qasjes të ndërmarrjeve industriale të shkallës së vogël** në shërbimet financiare, për përthithje të një kredie ose linjë kredie të përballueshme.
- **Përmirësimi i të gjitha industrive dhe infrastrukturave për qëndrueshmëri** nëpërmjet rritjes së efikasitetit të përdorimit të burimeve dhe adoptimin

më të madh të teknologjive dhe proceseve industriale të pastra dhe të shëndosha mjedisore, me ndërmarrjen e veprime në përputhje me aftësitë tona përkatëse kombëtare dhe lokale duke zvogëluar sasinë e emetimeve të dioksidit të karbonit CO₂ të gjeneruar për njësi të vlerës ekonomike.

- **Mbështetja e zhvillimit të teknologjisë vendase dhe diversifikimit industrial** nëpërmjet zhvillimit të teknologjisë vendase (p. sh. industria e drurit e etj.), duke përfshirë sigurimin e një mjedisi të favorshëm politikash dhe ndër të tjera diversifikimin industrial dhe shtimin e vlerës së mallrave.
- **Sipas targetit 8.2 i zhvillimit të qëndrueshëm : Synojmë diversifikimin, inovimin dhe përmirësimin e produktivitetit ekonomik** për të arritur nivele më të larta të produktivitetit ekonomik përmes diversifikimit, përmirësimit teknologjik dhe inovacionit, duke përfshirë fokusimin në sektorët me vlerë të lartë të shtuar dhe me intensitet të punës.
- **Sipas targetit 8.3 i zhvillimit të qëndrueshëm : Synojmë të promovojmë politika për të mbështetur krijimin e vendeve të punës** në ndërmarrjet në rritje që mbështesin aktivitetet prodhuese duke inkurajuar sipërmarrjen, kreativitetin dhe inovacionin.

Inkurajimi i formalizimit dhe rritjen e ndërmarrjeve (NVM) mikro, të vogla dhe të mesme, duke përfshirë qasjen për shërbime financiare me rritje të financimeve nëpërmjet:

- Rritja e qasjs të ndërmarrjeve industriale të shkallës së vogël në shërbimet financiare, për përthithje të një kredie ose linjë kredie të përballueshme,
- Mbështetja e zhvillimit të teknologjisë vendase dhe diversifikimit industrial nëpërmjet zhvillimit të teknologjisë vendase (p. sh. industria e drurit e etj.),
- Konsulencë për kompanitë e orientuara në eksport,
- Mbështetja e investimeve të huaja në prodhimtari dhe përpunim,
- Zhvillimi i industrisë së përpunimit të drurit, metalike dhe asaj ushqimore,
- Zhvillimi i eksportit.

Referuar hartës, pjesëmarrja e sipërfaqes së shfrytëzuar të tokës bujqësore në komunën e Ferizajt varion nga 50.1 – 60.0 % të totalit sipërfaqes së punueshme.

Tabela 18. Treguesit kryesor bujqësor

Toke Bujqësore /ha	16870 ha
Grurë	4800 ha
Misër	3400 ha
Pemë	520 ha
Perime	450 ha
Bimë foraxhere	2500 ha
Livadhe	4160 ha
Kullosa	590 ha
Djerrina	450 ha

Burimi: Drejtoria e Bujqësisë

Mbrojtja e tokës bujqësore

Komuna ka zhvilluar objektivat në vazhdim për të përkrahur zhvillimin bujqësor:

- Aplikimi i ligjit mbi mbrojtjen e tokës bujqësore. Ndryshimi në shndërrimin nga toka bujqësore në tokë ndërtimore mund të bëhet vetëm duke e aplikuar ligjet e aplikueshme.
- Shfrytëzimi i drejtë i tokës bujqësore. Planet e Komunës për të rritur numrin e sipërfaqeve me vreshtari, pemë, dhe pyje, etj.
- Pyllëzimi është prioritet për të mbrojtur sipërfaqet që janë të kanosura nga erozioni si dhe ti pyllëzoj ato sipërfaqe që kanë pasur prerje masive të drunjëve.

Aplikimi i teknologjisë moderne

Komuna do të vazhdojë të hulumtojë për kushtet të volitshme të kredive që janë të përshtatshme për fermerët. Teknologjitë moderne bujqësore, sikurse serrat, do të rrisin prodhimtarinë, do të ruanin strukturën e tokës, do të zvogëlojnë shpenzimet, rrisin efikasitetin, dhe sigurojnë një furnizim të vazhdueshëm të tregut me prodhime vendore.

Përfshirja e varieteteve të reja të perimeve dhe përmirësimi racor në blegtori

- Ministria e Bujqësisë ka financuar fusha eksperimentale për mbjelljen e drithërave, grurit, sojës, pemëve dhe perimeve. Analizimi i këtyre fushave ka rritur prodhimtarinë. Andaj, Komuna do të inkurajoj fermerët për të vazhduar me këto varietete të farërave dhe do t'i përfshijë këto varietete në listën kombëtare të farërave.
- DBP ka zhvilluar aktivitete të vazhdueshme duke furnizuar fermeret me lopë të racës simental si njëra ndër racat më të përshtatshme në klimën e rajonit të Ferizajt.

Sistemi i ujitjes

Aktualisht ujitet 4% e tokës punuese respektivisht 630 ha. Ujitja bëhet përmes pompave dhe sistemit të ujitjes pikë-pikë, burimet e ujit kryesisht janë lumenjtë dhe puset.

- **Sistemi vaditës/ujites (menaxhimi i ujërave) i tokave bujqesore është si garantues i zhvillimit të bujqësisë.**

Zhvillim i qëndrueshëm për bujqësinë

- Deri në vitin 2030 synojmë të dyfishojmë produktivitetin bujqësor dhe të ardhurat e prodhuesve të ushqimit në shkallë të vogël, veçanërisht grave, fermerëve familjarë dhe blegtorëve, duke përfshirë qasjen e sigurtë dhe të barabartë në tokë, burime dhe inpute të tjera prodhuese, njohuri, shërbime financiare.
- Deri në vitin 2030 synojmë të sigurojmë sisteme të qëndrueshme të prodhimit të ushqimit dhe të zbatohen praktika fleksibile bujqësore që rrisin produktivitetin dhe prodhimin, që ndihmojnë në ruajtjen e ekosistemeve, që forcojnë kapacitetin për t'u përshtatur ndaj ndryshimeve klimatike, motit ekstrem, thatësirës, përmblytjeve dhe fatkeqësive të tjera dhe që përmirësojnë në mënyrë progresive tokën dhe cilësinë e saj.
- Synojmë të rrisim investimet, duke përfshirë bashkëpunimin ndërkombëtar të zgjeruar, në infrastrukturën rurale, kërkimin bujqësor dhe shërbimet e ekstensionit, zhvillimin e teknologjisë dhe bankat e

gjeneve të bimëve dhe blegtorisë me qëllim rritjen e kapacitetit prodhues bujqësor në komunën e Ferizajt.

Hapësira të reja për investime

Zona Agro-industriale dhe e linjave të përpunimit të produktit bujqësor

Do të krijojmë Zonën Agroindustriale për bujqësi, blegtori dhe pemtari duke stimuluar dhe mundësuar që këta sektorë të zhvillohen më shumë. Në këto zona synojmë të krijojmë edhe linja përpunuese të produkteve bujqësore me qëllim që të zvogëlohet humbja e produktit bujqësor gjatë zinxhirit të furnizimit që tejkalon masën e mbi 30% për arsye të mungesës së infraskuturës përpunuese.

Tabela 19. Përpunimi i produkteve bujqësore

Përqindja e produkteve bujqësore që përfundojnë në mbeturina (kalben)	<30%
Përqindja e produkteve bujqësore që i nënshtrohen përpunimit të mëtejshëm industrial	<50%

Krijimi i infrastrukturës rurale, zhvillimi dhe kërkimi bujqësor dhe shërbimet e ekstensionit, zhvillimin e teknologjisë dhe bankat e gjeneve të bimëve dhe blegtorisë me qëllim rritjen e kapacitetit prodhues bujqësor në komunën e Ferizajt.

- Deri në vitin 2030 do të dyfishojmë produktivitetin bujqësor dhe të ardhurat e prodhuesve të ushqimit në shkallë të vogël, veçanërisht grave, fermerëve familjarë dhe blegtorëve, duke përfshirë qasjen e sigurtë dhe të barabartë në tokë, burime dhe inpute të tjera prodhuese, njohuri, shërbime financiare,
- Sigurimi i infrastrukturës dhe sistemeve vaditëse si garantues për zhvillimin e bujqësisë,
- Projekti për ekofshatërat,
- Zhvillimi i mini fermave pas një studimi të fizibilitetit,
- Ngritja e qendrës së agrobiznesit,
- Përkrahja me mekanizma bujqësor,
- Rritja e sipërfaqeve për kultivimin e pemëve.

9.2 Produktiviteti bujqësor

Bujqësia dhe turizmi janë sektorë me interes vital për zhvillim lokal të qëndrueshëm dhe gjithëpërfshirës. Të dy këta sektorë ndihmojnë ndjeshëm në krijimin e të ardhurave dhe vendeve të reja të punës, sidomos tek shtresat shoqërore më të cenueshme. Për të kontribuar në përmirësim të produktivitetit në bujqësi, është e nevojshme të rritet përkrahja përmes granteve për blerje të pajisjeve moderne. Duke qenë se parcializimi i tokave paraqet problem për ta ushtruar veprimtarinë në mënyrë të leverdishme, të njëjtat grante mund të përmbajnë kushte që e inkurajojnë bashkimin e parcelave. Krahës granteve, është e nevojshme të rritet edhe përkrahja në formë të subvencioneve, si dhe të punohet në thjeshtim të procedurave për aplikim. Si të grantet ashtu dhe të subvencionet, përkrahjes së grave duhet t'u kushtohet vëmendje e veçantë. Për më tepër, është e nevojshme të mbështetet formimi i kooperativave bujqësore moderne, duke ju dhënë përparësi grave pronare. Zyrat këshilluese brenda komunave, duhet të fuqizohen për t'i ndihmuar më shumë fermerët lidhur me proceset e aplikimit për grante. Më tutje, është e nevojshme të ofrohen trajnime për fermerët që t'iu ngritën aftësitë për kultivim më efikas të prodhimeve bujqësore. Njëkohësisht, avancimi i zinxhirëve të vlerës përmes pikave grumbulluese dhe formave bashkëpunuese duhet të jetë në mesin e prioritetëve të bujqësisë. Për ta promovuar turizmin, komunat duhet të punojnë në zhvillim të brendit të tyre turistik, ku përfshihet logoja, slogani, identiteti vizual dhe në përgjithësi narracioni turistik. Në këtë drejtim, themelimi dhe funksionalizimi i qendrave informative është gjithashtu i rëndësishëm për ofertat turistike. Infrastruktura turistike, si për shembull qasja në destinacione, sinjalistika dhe të ngjashmet kanë nevojë për rregullim. Shumë hapësira të trashëgimisë kulturore nën menaxhim lokal kanë nevojë të restaurohen dhe rimodelohen, ashtu që, veç tjerash, t'i shërbejnë ekonomisë kreative. Në fund, por jo me më pak rëndësi, nevojitet përkrahje për zhvillimin e produkteve që promovojnë agroturizmin. Ky objektivi specifik lidhet me Objektivin 1.7 të SKZH-së dhe PKZH-së, që synon përmirësimin e produktivitetit dhe qëndrueshmërisë në bujqësi. Turizmi nuk trajtohet si objektivi i

veçantë të SKZH-ja dhe PKZH-ja, por hyn në kuadër të Objektivit 1.3, që synon të krijojë produkte dhe shërbime me vlerë të shtuar duke synuar:

- Ofrimin e granteve për pajisje në bujqësi me kusht bashkimin e parcelave,
- Rritja e subvencionimit direkt në bujqësi me procedura më të thjeshtuara,
- Ofrimi i mbështetjes për formimin e kooperativave bujqësore moderne me fokus të veçantë për gratë pronare,
- Fuqizimi i zyrave këshilluese për t'i ndihmuar fermerët në proces të aplikimit për grante,
- Trajnime për fermerët për ngritje të aftësive për kultivim më efikas të prodhimeve bujqësore,
- Përmirësimi i zinxhirit të vlerës në bujqësi përmes përkrahjes së pikave grumbulluese,
- Brendimi turistik i komunave (logoja, slogani, identiteti vizual dhe narracioni turistik në përgjithësi),
- Trajnim i prodhuesëve të rinjë bujqësorë,
- Rritja e sipërfaqeve për kultivimin e kulturave bujqësore në ambiente të mbrojtura-serra,
- Ngritja profesionale e fermerëve për zhvillimin e një bujqësie sa më intenzive,
- Përkrahja në ngritjen e kapaciteteve për grumbullimin dhe ruajtjen e produkteve bujqësore

10. TURIZMI

Turizmi është një nga industritë me rritje më të shpejtë në botë dhe një burim i rëndësishëm i këmbimit valutor dhe i punësimit, ndërsa është i lidhur ngushtë me mirëqenien sociale, ekonomike dhe mjedisore veçanërisht të vendeve në zhvillim sië është Kosova dhe komuna jonë. Organizata Botërore e Turizmit e përkufizon turizmin e qëndrueshëm si "turizëm që merr parasysh plotësisht ndikimet e tij aktuale dhe të ardhshme ekonomike, sociale dhe mjedisore, duke adresuar nevojat e vizitorëve, industrisë, mjedisit dhe komuniteteve pritëse".

Strategjia zhvillimore e komunës së Ferizajt synon zhvillimin e Turizmit të Qëndrueshëm në harmoni me axhendën 2030 për Zhvillim të Qëndrueshëm.

Turizmi identifikohet gjithashtu si një nga sektorët e mundësive për të rritur përfitimet ekonomike për vendet dhe komunitetet e vegla në zhvillim dhe vendet më pak të zhvilluara. Turizmi i qëndrueshëm përkufizohet si një kontribues i rëndësishëm falë lidhjeve të tij të ngushta me sektorë të tjerë dhe aftësisë së tij për të krijuar vende pune të denja dhe për të gjeneruar tregti. Prandaj, si komunë njohin nevojën për të mbështetur aktivitetet e turizmit të qëndrueshëm dhe ngritjen e kapaciteteve përkatëse që promovojnë:

- Ndërgjegjësimin mjedisor,
- Ruajnë dhe mbrojnë mjedisin,
- Respektojnë jetën e egër, florën, biodiversitetin, ekosistemet
- Promovojnë diversitetin kulturor, si dhe
- Përmirësojnë mirëqenien dhe jetesën e komuniteteve lokale duke mbështetur ekonomitë e tyre lokale dhe mjedisin njerëzor dhe natyror të komunes në tërësi.

Në këtë aspekt do të bëjnë thirrje gjithashtu për mbështetje të shtuar për aktivitetet e turizmit të qëndrueshëm dhe ndërtimin e kapaciteteve përkatëse, në mënyrë që të kontribuojnë në arritjen e zhvillimit të qëndrueshëm.

Nëpërmjet strategjisë tonë zhvillimore do të "inkurajojnë nxitjen e investimeve në turizmin e qëndrueshëm, duke përfshirë eko-turizmin dhe turizmin kulturor, i cili mund të

përfshijë krijimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme dhe lehtësimin e qasjes në financa, duke përfshirë iniciativat mikrokredie për popullsinë e varfër vendase (si një forcë për zbutjen e varfërisë) dhe komuniteteve lokale në zonat me potencial të lartë eko-turizmi. Në këtë drejtim, do të “theksojnë rëndësinë e krijimit, aty ku është e nevojshme, të udhëzimeve dhe rregulloreve të përshtatshme në përputhje me prioritetet kombëtare dhe legjislationin për promovimin dhe mbështetjen e turizmit të qëndrueshëm”.

Tabela 20. Ofertat turistike në Ferizaj

Natyror	Antropogjen
Turizmi malorë	Tregtar
Dukuri natyrore (bifurkacioni, trifurkacioni)	Gastronomia
Ekoturizmi	Jeta e natës
Agroturizmi	Kulturor

Tabela 21. Produkteve dhe destinacione turistike

Infrastruktur a ligjore	Infrastruktur a e fortë	Zhvillimi i produkteve dhe destinacionev e turistike	Marketing u	Menaxhimi
Bashkëpunimi me ministrin e ambientit duke u bazuar në ligjin për mbrojtjen e natyrës, për shpalljen apo kategorizimin e zonave me status të veçanta	Nxitja e investimeve të infrastrukturës nëntokësore dhe mbitokësore	Përcaktimi i zonave për investime. Mbështetja e fermerëve aktual dhe zhvillimi i tyre. Nxitja e investimeve publike nga	Promovimi përmes internetit, broshurave emisioneve edukative, argëtuese. Lobimi në shkollat të ndryshme si fenomene	Kompetencat e menaxhimit. Kujdesi për mbrojtjen e ambientit. Inkuadrimi i grupeve të ndryshme të interesit.

(bifurkacioni , trifurkacioni n “Monument natyre”). Orientimi i i investimeve publike. Mbështetja e politikave bujqësore që nxisin dhe gjallërojnë bujqësinë dhe blegtorinë		drejtoritë përkatëse. Lejimi dhe nxitja e investimeve private. Mbështetja e fermerëve aktual dhe gjetja e fermerëve të ri Trajnime profesionale	natyrore Krijimi i ofertave në agjencitë e shteteve për rreth e sidomos të shtetit shqiptarë	Trajnime për stafin e menaxhimit
---	--	---	--	----------------------------------

10.1 Turizmi natyror

Turizmi malor - Zonat natyrore dhe rurale në komunën e Ferizajt dhe rajonit për rreth ofrojnë mundësi për zhvillimin e turizmit rural, malor, ekoturizmit, agroturizmit dhe veprimtarive në natyrë (çiklizmi malor, peshkimi, ngjitjet alpine, ecja në natyrë-hiking, pika shqimi, shëtitja me kuaj, lëshime ne sajllë –zip line, teleferik, turret e nxënësve e studimore etj.). Disa prej këtyre veprimtarive janë motivi kryesor i vizitave nga vizitorët vendor të huaj në zonat natyrore. Këto zona janë malet për rreth Ferizajt e regjionit. Vargmalet nga Caraleva, Dramjaku, Jezerci, Pleshina Kashtanjeva që përveç motivit natyror kanë edhe motive historike e antropogjene. (hapja e shtigjeve dhe promovimi i tyre me shenjëzime për hajking, lufta e UÇK-së).

Malet lindore kanë një pasuri të florës e faunës ku gjithashtu kanë filluar të vizitohen fal infrastrukturës rrugore dhe fillimi i bizneseve të gastronomisë.

Për shkak dinamikës së madhe urbane stresit, zhurmës, ndotjes, mungesës hapësirës së gjelbër çdo ditë po shtohet nevoja e për pushim, relaksim, nga turistë vendor, rajonal e ndërkombëtar.

Andaj është një potencial i madh për këtë lloji turizmi në komunën tonë.

Krijimi i lehtësirave për marrjen e lejes për atraksione turistike si psh: zip line, platoja shikuese, etj

Dukurit natyrore – Monumentet e natyrës

Brenda rajonit tonë janë dy fenomene natyrore të veçanta dhe unike në botë. “Bifurkacioni i Nerodimës” dhe trifurkacioni “Suka e Dermanit” në Jezerc.

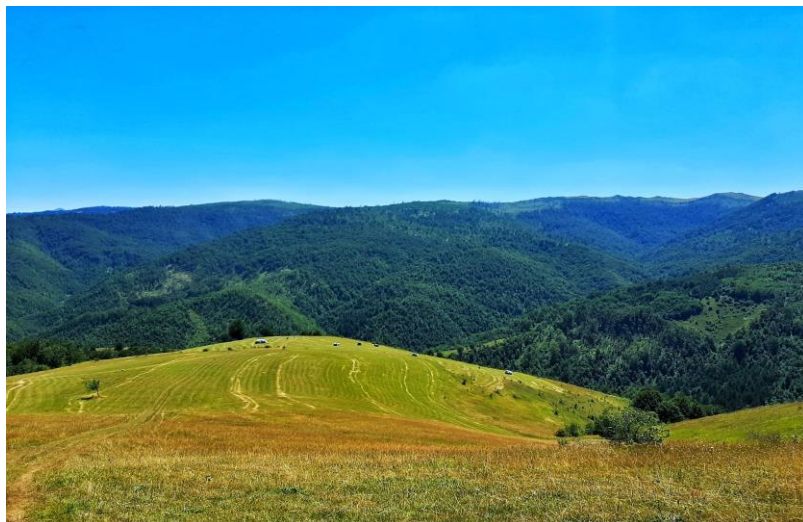

Figura 11. Pamje nga fshati Jezerc

Bifurkacioni është një fenomen natyror unikat, i vetmi në Evropë me rëndësi të madhe hidrologjike me një potencial të madh turistik.

Pozita e Bifurkacionit afër qytetit me një lartësi mbidetare 586 metra e ka bërë shpejt të qasshëm dhe të lehtë. Bifurkacioni në vitin 1979 nga kuvendi komunal i kohës e fiton statusin “zonë e mbrojtur”, kurse duke u bazuar në ligjin për Mbrojtjen e Natyrës është në proces për tu shpallur në kategorinë **“Monument të Natyrës me Rëndësisë të Veçantë”**

Objektivat për ta përmisuar -nxitur turizmin në këtë zonë:

Rivitalizimin e shtratit të lumenjëve, sidomos degës së majtë të lumit që krijon lumin Sazlika – dega e majtë e bifurkacionit.

- Ruajtja e zonës nga ndërtimet,
- Përdorimi i zonës për qëllime edukativ, arsimore e shkencore,
- Rivitalizimi dhe aktivizimi i mullirit,
- Promovimi dhe marketing.

Trifurkacioni – “Suka e Dermanit” është një fenomen i jashtëzakonshëm unikat i cili në terma shkencor quhet si kyçi **hidrografik i Kosovës**. Kjo pikë- kodër e ndan ujin në tri pella (detra) të ndryshëm:

Pjesën veriore nga këtu mbledhet uji dhe krijimi i lumit të Topillës pastaj Shtimjankës –Sitnicës-Ibër e në detin e Zi.

Në drejtim të jug-lindjes krijohet lumi Nerodime-Lepenc- e në detin Egje kurse në drejtim të perëndimit krijohet Toplluha që ju bashkohet Drinit të Bardhë- ku për mes tij derdhet në detin Adriatik.

Figura 12. Kyçi hidrografik i Kosovës

Objektivat për ta përmisuar -nxitur turizmin në këtë zonë:

Shtytje të krijimit të shpalljes së zonës “Monument të Natyrës me Rëndësisë të Veçantë” sikur bifurkacioni.

Potencial i madh të krijimit të një pike identifikuese me karakter shkencor, edukativ dhe arsimor.

- Shtigje e shënjim të ecjeve të Jezercit,
- Ruajtja e zonës nga ndërtimet,
- Krijimi i mundësive të kampingjeve etj.

10.2 Ekoturizmi - është një turizëm natyror që përfshin eksplorimin e natyrës duke e ruajtur dhe shijuar atë pa rrezikuar ekosistemin. Ekoturizmi mëton që të nxis aktivizimin ekonomik e social të banorëve vendase duke e promovuar dhe bashkndjerë së bashku me mysafirët.

Ekoturizmi hynë në grupin e truizmave të qëndrueshëm, që kanë në fokus mbrojtjen e natyrës dhe punësimin e popullsisë vendase,

Ekoturizmi thekson përfitimin ekonomik të banorëve vendas, duke i trajnuar ata për të marrë pjesë në mënyrë aktive dhe për të punuar si udhërrëfyes për turistët apo shkencëtarët që duan të vizitojnë këto zona të egra natyrore, të ofrojnë produkte tradicionale, akomodim etj.

Ekoturizmi synon të edukoj e vlerësoj të mirat natyrore që ka vendi nga banorët vendas dhe ti transmetoj ato tek mysafirët për ruajtjen e kujdesin për natyrën. Të gjitha këto masa duhet të jenë në harmoni në mes të investimeve infrastrukturore, turizmit dhe mjedisit dhe ekosistemit.

Përmisimi –nxitja e turizmit në këtë lloj turizmi:

- Inkurajimi i bizneseve lokale për të ofruar shërbime dhe produkte të bazuara në ekoturizëm, sipas parimeve të ndikimit të qëndrueshëm dhe të ulët në mjedis,
- Duhet orientime bujqësore e blegtorale subvencoone që synojnë arritjen e këtij qëllimi,
- Riaktivizimi i mullinjëve me ujë së bashku me bujtina e me restorante tradicionale,
- Ferma ku turistët marrin shërbime të akomodimit, ushqimit, shëtitje etj., por mund të aktivizohen edhe në punët shtëpiake të fermës,
- Trajnime të ndryshme profesionale të banorëve e fermerëve,
- Vila shtëpi tradicionale e Oda me qëra,
- Festalet tradicionale autoktone si dita e plisit, e ushqimeve tradicionale etj.,

- Këto masa do të siguronin të ardhura direkte për ruajtjen dhe menaxhimin e zonave natyrore dhe të mbrojtura,
- Fshatërat që kanë këto potenciale janë kryesisht fshatërat malore e kodrinore kryesisht rreth maleve perëndimore edhe atyre lindore të komunës sonë,
- Kush janë turistët?
- Popullsia urbane vendore, rajonale, e perëndimore, diaspora jonë, grupet shkollore.

Figura 13. Peisazh nga agroturizmi (a)

10.3 Turizmi antropogjen

Zona më e re urbane me rritjen më të shpejtë që po vazhdon edhe sot në Kosovë pa dyshime është Ferizaj. Historia e Ferizajt është e lidhur me transportin, tregtinë e shërbimet që edhe sot vazhdon të jetë atraktive e me një potencial te jashtëzakonshëm. Një pjesë e madhe e rajonit për rreth, por edhe jashtë shtetit destinacion kryesor e kanë Ferizajn për tregti, shërbime, argëtim rekreacion e gastronomi.

Tregtia - ka lidhje me krijimin e qytetit dhe hekurudhës. Ajo fillimisht ka qenë e koncentruar në qendër të qytetit. Më vonë ajo ka filluar të shpërndahet në rrugët hyrëse të qytetit. Duke u rritur qyteti është për shkak të lindjes së industrisë edhe banimit, është rritur edhe tregtia.

Për shkak ofertës së madhe prodhuese, tregtare e sherbyese që ofron qyteti e komuna jonë, ajo tërheq shumë njerëz nga vise të ndaryshme të cilët shpesh herë kalojnë një kohë në Ferizaj, andaj duhet shfrytëzuar këtë potencial për t’ju ofruar sa më shumë oferta rekreative turistike.

Gastronomia – Ushqimi apo restorantet kanë krijuar një reputacion shumë të mirë në qytetin tonë dhe komunën në përgjithësi. Restorantët mbrenda qytetit si dhe jashtë qytetit po tërheqin një numër të konsiderueshëm të njerëzve nga komunat tjera. Duhet standartizim e licensime në sasi dhe kualitet të shërbimeve që niveli i shërbimit e kualitetit të rritet sa më të lartë.

Jeta e natës – Jeta e natës në Ferizaj është shumë e pasur jo vetëm në aspektin rajonal por edhe më gjërë. Qendra e qytetit dhe qendrat tregtare “The Village” dhe “Ring Mall” po krijojnë dhe po tërheqin klientelë të të gjitha moshave si familjare, për fëmijë e për rininë. Ky potencial i madh i njerëzve duhet ruajtur e tërhequr sa më shumë. Gjithashtu ofertat e klubeve të natës janë mjaft të pasura, sidomos gjatë kohës së verës. Këto ofrta tërheqin klientelë nga po thauj se krejt Kosova por edhe nga Maqedonia.

Objektivat për ta përmisuar -nxitur turizmin në këtë sektor:

- Lidhshmëria në mes të bizneseve,
- Lehtësirat për pajisje me leje dhe operime të tjera,
- Trajnime të stafit të lokaleve tregtare, hoteleve restoraneve dhe klubeve të natës.

10.4 Agroturizmi përfshinë çdo operacion ose aktivitet me bazë bujqësore që sjellë vizitorë në një tokë-vend bujqësorë dhe fermë blegtorale.

Qëllimi i agroturizmit është përfshira e disa kategorizimeve zhvilluese si: shitje direkt te konsumatori (p.sh., standat e fermave, mbledhja e frutave), edukimi bujqësor (p.sh. shkolla vizitat në një fermë), mikpritja (qëndrimet në fermë gjatë natës,

bujtja konsumimi i ushqimit etj), argëtimi (p.sh. si puna në fermë, ecja, çiklizmi, kalërimi etj.), fshatërat autentike tradicionale.

Agroturizmi është një fushë që po rritet në popullaritet në Botë pasi prodhuesit po përpiqen të diversifikojnë dhe rrisin fitimet përmes ofrimit edhe të hotelerisë e gastronomisë.

Duke ndërthurur bujqësinë dhe turizmin, agroturizmi ofron burime të reja të ardhurash, por gjithmonë duhet ruajtur harmoninë sepse paraqet probleme në humbjen e vlerës së të natyrshmes.

Agroturizmi në komunën tonë mundë dhe ka potenciale të zhvillohet shumë mirë pasi që vitet e fundit kemi një tendencë të shtimit të agrobizneseve familjare në fshatra të ndryshme të komunës sonë si dhe ferma kafshësh, e shpezë të ndryshme. Nëse krijohet një bashkëpunim duke i mbështetur me politika zhvillimore të ndryshme, ato do të kthehen edhe në pika dhe në atraksione turistike.

Figura 14. Peisazh nga agroturizmi b

11. KULTURA

Trashëgimia kulturore

Mbrojtja e trashëgimisë kulturore dhe natyrore duke forcuar ëdo përpjekje për ta mbrojtur dhe promovuar.

11.1 Turizmi kulturorë

Turizmi kulturorë ndahet në atë fizik e shpirtërorë .

Turizmi kulturor fizik - mund identifikohen disa objekte siç janë: Ndërtesa e Stacionit hekurudhor, Xhamitë, kisha katolike e ortodokse, objektet e vjetra kulturore bibliotekat, teatri, hotel Lybeteni etj. Këto objekte duhen të mbrohen me status të veçantë si objekte identitare historike të qytetit, gjithashtu duhet ruajtur e restauruar. Për veç objekteve në qytet kemi edhe shumë objekte historike e kulturore nëpër fshatrat për rreth.

Turizmi kulturor shpirtëror është mjaft tradicional në Ferizaj siç është festivali “Kosovarja këndon”, e grupe tjera të muzikës e artit, por në vitet e fundit janë krijuar një numër i madh i festivaleve kulturore siç janë: java e diasporës, festivali i teatrove, i filmit, i muralëve, java e kulturës etj. Këto festivale duhet financuar, promovuar e pasuruar që të sjellim sa më shumë mysafirë në qytetin tonë duke synuar:

- Restaurimin e hapësirave të trashëgimisë kulturore dhe rimodelimi i tyre për ta promovuar ekonominë kreative,
- Mbrojtja dhe promovimi i trashëgimisë kulturore,
- Krijimi i regjistrit elektronik të monumenteve kulturore, historike dhe arkeologjike.

12. PARTNERITETET

Partneritetet me shumë palë

“Një agjendë e suksesshme e zhvillimit ekonomik të qëndrueshëm kërkon partneritete ndër qeveritare, me sektorin privat dhe shoqërinë civile. Në nivel lokal synojmë partneritete gjithëpërfshirëse të ndërtuara mbi parime, vlera dhe një vizion me qëllime të përbashkëta që vendos qytetarët dhe ambientin në qendër”.

Arritja e Strategjisë së Zhvillimit Ekonomik të Qëndrueshëm kërkon që të gjithë të jemi të vendosur. Për realizimin e saj do të synojmë që sektorë dhe akterë të ndryshëm të punojnë së bashku në mënyrë të integruar duke bashkuar burimet financiare, njohuritë dhe ekspertizën. Në epokën tonë të re të zhvillimit, si një plan për arritjen e të ardhmes së qëndrueshme që dëshirojmë, partneritetet ndërsektoriale dhe inovative me shumë palë do të luajnë një rol vendimtar për të na çuar atje ku kemi nevojë në vitin 2030.

Partneritetet për zhvillim të qëndrueshëm do të jenë një nismë më shumë palë, e ndërmarrë vullnetarisht nga qeveria vendore në bashkëpunim me organizatat ndërqeveritare, grupet kryesore dhe palët e tjera të interesuara si përpjekje për të kontribuar në zbatimin e synimeve dhe angazhimeve të miratuara.

Për realizimin e strategjisë, partneritetet me shumë palë do të konsiderohen si mjet i rëndësishëm për mobilizimin dhe shkëmbimin e njohurive, ekspertizës, teknologjive dhe burimeve financiare për të mbështetur arritjen e objektivave zhvillimore të qëndrueshme. Në këtë aspekt do të inkurajojmë më tej dhe promovojmë partneritete efektive publike, publike-private dhe të shoqërisë civile, duke u mbështetur në përvojën dhe strategjitë e burimeve të partneriteteve.

Partneritet zhvillimore në strategjinë e komunës së Ferizajt do të përqendrohen në:

- Mobilizimin e burimeve për të përmirësuar mbledhjen e të ardhurave të brendshme, për të përmirësuar kapacitetin e brendshëm për mbledhjen e taksave dhe të ardhurave të tjera,
- Rritja e ndjeshme e eksporteve, veçanërisht me synimin për të dyfishuar pjesën e eksporteve deri në vitin 2030.

- Rritja dhe përmirësimi i partneritetit global për zhvillim të qëndrueshëm, i plotësuar nga partneritete me shumë akterë që mobilizojnë dhe ndajnë njohuritë, ekspertizën, teknologjinë dhe burimet financiare, për të mbështetur arritjen e strategjive zhvillimore të Komunës.
- Inkurajojmë partneritete efektive me promovimin e partneriteteve efektive publike, publike-private dhe të shoqërisë civile, duke u mbështetur në përvojën dhe strategjitë e burimeve të partneriteteve.

12.1 Qeverisje ekonomike efektive dhe bashkëpunuese

Qeverisja efektive dhe bashkëpunimi janë parakushte për zhvillim ekonomik lokal të qëndrueshëm. Në vitet e fundit janë vërejtur përmirësime në parametra të qeverisjes së mirë. Pavarësisht kësaj, ka hapësirë për progres të mëtutjeshëm në adresimin e çështjeve që lidhen me financat lokale, resurset planifikuese, shërbimet publike dhe nivelin e bashkëpunimit. Për ta përmbushur këtë objektiv, PNZHEL parasheh që financat lokale të bëhen të qëndrueshme dhe efektive, të avancohen proceset dhe resurset në planifikimin dhe zhvillimin e politikave lokale, të përmirësohen shërbimet dhe përgjegjshmëria lokale dhe të rritet partneriteti për zhvillim ekonomik lokal.

Ky objektiv lidhet në masë të madhe me Qëllimin X të SKZH-së dhe PKZH-së, për të krijuar qeverisje efektive dhe llogaridhënëse. Gjithashtu, ky objektiv lidhet me Strategjinë për reformën e menaxhimit të financave publike, Strategjinë për reformën e administratës publike dhe Strategjinë për vetëqeverisje lokale.

12.2 Proceset dhe resurset për planifikimin dhe zhvillimin e politikave lokale

Konsolidimi i proceseve dhe krijimi i resurseve të mjaftueshme për planifikimin dhe zhvillimin e politikave lokale kontribuon në përmirësimin e qeverisjes ekonomike. Në këtë drejtim, është e nevojshme që komunat të kenë njësi për planifikim dhe zhvillim të politikave, si dhe të ngriten kapacitetet profesionale. Procesi i hartimit të dokumenteve strategjike me rëndësi për ekonominë lokale kërkon që

hisedarët të përfshihen që nga fillimi i procesit të hartimit deri në fund, jo vetëm për “validim” të analizës dhe objektivave. Pjesëmarrja e grave dhe të rinjve duhet të inkurajohet. Gjithashtu, është e nevojshme që të krijohet një kornizë standarde për monitorimin e zbatueshmërisë së dokumenteve strategjike, sidomos për ato që lidhen me ekonominë. Për më tepër, strategjitë aktuale që dallojnë konsiderueshëm nga korniza strategjike nacionale, duhet të rishikohen, ashtu që të jenë në përputhje me dokumentet strategjike të nivelit qendror. Për të krijuar mundësi të revidimit, do të krijohet mundësia që të rishikohen Planet Zhvillimore Komunale (për shembull: përmes votimit me shumicë të kualifikuar). Për fund, por jo me më pak rëndësi, do të intensifikohet puna për finalizimin e hartave zonale komunale duke synuar:

- Fuqizimin e kapaciteteve për planifikim dhe zhvillim të politikave,
- Ngritja e kapaciteteve profesionale brenda komunave për hartimin e dokumenteve strategjike,
- Krijimi i kornizës standarde për monitorimin e zbatueshmërisë së dokumenteve strategjike dhe ndikimit të tyre,
- Përfshirja e hisedarëve në hartimin e dokumenteve strategjike që nga fillimi i procesit,
- Krijimi i mundësisë që të rishikohen Planet Zhvillimore Komunale,
- Finalizimi i hartave zonale komunale,
- Harmonizimi i strategjive komunale me strategjitë nacionale,
- Ferizaj si qytet inteligjent (Smartcity).

12.3 Partneritet për zhvillim ekonomik lokal

Dialogu me komunitetin e biznesit, bashkëpunimi me nivelin qendror, si dhe krijimi i aleancave komunale përtej kufijve janë të rëndësishme për adresim më të mirë të sfidave ekonomike dhe krijim të mundësive të përbashkëta për zhvillim. Për ta përmirësuar dialogun publiko-privat, është e nevojshme që të stimulohet krijimi i shoqatave lokale për përfaqësim të sektorit privat dhe të krijohen mekanizma për bashkëpunim sistematik me shoqatat e krijuara. Gjithashtu, duhet të krijohen politikat

stimuluese për anëtarët e këshillave të fshatrave dhe lagjeve urbane, ashtu që të angazhohen më shumë në artikullimin e sfidave dhe nevojave për zhvillim të ekonomisë lokale. Për bashkëpunim ndërkomunal, duhet që të identifikohen fushat e përbashkëta me potencial zhvillimor dhe të përkrahët zhvillimi i tyre. Ngjashëm edhe tek rasti i bashkëpunimit komunal ndërkufitar. Tek bashkëpunimi me nivelin qendror, do të krijohet mekanizmi i veçantë për koordinimin e procesit të financimit të investimeve nga niveli qendror në nivelin lokal. Në terma të gjerë, ky objektiv specifik lidhet me Objektivin 10.3 të SKZH-së dhe PKZH-së, që ka për synim përmirësimin e performancës së komunave, si dhe përmbush SDG 17 Partneritetet për qëllimet duke synuar:

- Identifikimi i fushave të përbashkëta me potencial zhvillimor në kuadër të bashkëpunimit ndërkomunal,
- Stimulimi i krijimit të shoqatave lokale për përfaqësim të sektorit privat dhe krijimi i mekanizmave për bashkëpunim sistematik me shoqatat e krijuara,
- Krijimi i politikave stimuluese për anëtarët e këshillave të fshatrave dhe lagjeve urbane,
- Fuqizimi i bashkëpunimit ndërkomunal ndërkombëtar.

Shfrytëzimi i kapitalit ekzistues të komunës

Me kapital komunal nënkuptojmë resurse natyrore dhe njerëzore si:

- a) Toka që është pronë e Komunës,
- b) Godinat që mund të përdorën për qëllime të biznesit,
- c) Infrastruktura: rryma, uji, mbeturinat, shkollat, objektet për kujdes shëndetësor, etj.,
- d) Punëtorët e kualifikuar, ekspertët nga Komuna,
- e) Prodhimin e energjisë nga burime të rinovueshme si dielli, era ose uji.

Pronarët e bizneseve do të përfitonin nga përdorimi në ngritje të këtij kapitali, sikurse që do të rritej numri i punëtorëve të punësuar në këto biznese. Në përgjithësi, qasja më e lehtë e kapitalit komunal do të përmirësojë kualitetin e jetës

Rregulloret komunale për stimulimin e bizneseve dhe ndalimin e investimeve të gabuara

Tregu i ekonomisë lejon investimet, edhe nëse biznesi nuk ka gjasa për sukses. Komuna mund të ndihmojë në parandalimin e investimeve të gabuara dhe do të ishte mbrojtës i bizneseve ekzistuese. Për shembull, nëse ekziston një numër i madh i pompave të karburanteve, komuna mund të refuzojë lejen për ndërtim nëse nuk i përmbush kushtet e parapara për biznes siç janë rregullat e planifikimit urban, përcaktimi i tokës nga bujqësore në atë për ndërtim, standardet e mbrojtjes së ambientit, etj. Në anën tjetër, aktivitet që janë të orientuara në prodhimtari do të jetë një prioritet i lartë dhe rregulloret mund të zhvillohen për të stimuluar formimin e bizneseve të reja derisa njëkohësisht i mbron bizneset ekzistuese.

Kontaktet

Komuna Ferizaj

Adresa:

Ferizaj, 70000

Rr: “Dëshmorët e Kombit” PN

Tel: 03820046049

E-mail: info.ferizaj@rks-gov.net

